

Keski-Suomen perinnebiotooppien hoito-ohjelma

Maija Mussaari

KESKI-SUOMEN YMPÄRISTÖKESKUKSEN
RAPORTTEJA I | 2007

Keski-Suomen perinnebiotooppien hoito-ohjelma

Maija Mussaari

Jyväskylä 2007

Keski-Suomen ympäristökeskus

KESKI-SUOMEN YMPÄRISTÖKESKUKSEN RAPORTTEJA 1 | 2007
Keski-Suomen ympäristökeskus
Luonto ja kulttuuriympäristöt

Taitto: Jan Lustig
Kansikuva: Maija Mussaari
Sisäsivujen kuvat: Maija Mussaari

Julkaisu on saatavana myös internetistä:
www.ymparisto.fi/julkaisut

ISBN 978-952-11-2650-5 (PDF)

ISSN 1796-1904 (verkkokj.)

ESIPUHE

Perinnebiotoopit ovat maatalousluontomme häviävää rikkautta. Ne syntyivät perinteisen karjatalouden myötä. Kun perinteinen tuotanto jäi tehostuneen maataloustuotannon jalkoihin viime vuosisadan kuluessa, hoidettujen perinnebiotooppien määrä laski voimakkaasti. Nyt kohteita on jäljellä enää kourallinen. Karjatalouden vähentyminen ja sen tehostuminen vähentävät kohdemääriä edelleen Keski-Suomessa. Monimuotoisina ja ainutlaatuisina luontotyyppeinä perinnebiotooppien merkitys Suomen lajiston monimuotoisuuden säilymisen kannalta on hyvin suuri. Niiden säilyttämiseksi on löydettävä uusia keinoja.

Vuonna 1998 ympäristöministeriö asetti perinnebiotooppien tilan ja hoidon tarpeen sekä hoidon järjestämisen selvittämiseksi valtakunnallisen perinnebiotooppien hoitotyöryhmän. Hoitotyöryhmän loppuraportissa (2000) asetettiin tavoitteet perinnebiotooppien hoidolle koko maassa. Resurssipulan vuoksi perinnebiotooppien tila on vuoden 2000 jälkeen kuitenkin edelleen huonontunut. Tilanteen korjaamiseksi Ympäristöministeriö on kehottanut kaikkia alueellisia ympäristökeskuksia laatimaan alueelleen perinnebiotooppien hoito-ohjelman, jonka yhteydessä selvitetään alueellisesti perinnemaisemien hoidon nykytila, hoidon keinot sekä toteuttajat ja rahoitustahot. Lisäksi laaditaan aikataulu perinnebiotooppien hoitosuunnitelmien laatimiselle. Tämä hoito-ohjelma on myös osa vuonna 2005 valmistuneen, Keski-Suomen kulttuuriympäristöohjelman toteuttamista.

Hoito-ohjelman toivotaan helpottavan keskisuomalaisten perinnebiotooppien tilan seurantaa ja ennen kaikkea edistämään kohteiden hoitoon saattamista. Hoito-ohjelma sisältää tekstiosan sekä liitteenä kohdelistan Keski-Suomen perinnebiotoopeista ja niiden hoitotilanteesta. Hoito-ohjelma liitteineen löytyy myös Keski-Suomen ympäristökeskuksen internetsivuilta www.ymparisto.fi/ksu > luonnonsuojelu > maatalousalueiden luonnon monimuotoisuus. Samoilta sivuilta saa myös muuta ajankohtaista tietoa perinnebiotoopeista. Kohdetiedot ovat luonteeltaan alati muuttuvia, siksi niitä on uudistettava jatkuvasti. Liitteet päivitetään vuosittain tammikuussa.

SISÄLTÖ

1 Johdanto.....	7
2 Perinnebiotoopit.....	9
2.1 Perinnebiotooppityypit	9
2.2 Eliölajisto.....	10
2.3 Perinnebiotoopin tunnistaminen	10
3 Keski-Suomen perinnebiotoopit	11
3.1 Perinnebiotooppien arvottaminen.....	11
3.1.1 Inventointiohjeen kriteerit	12
3.1.2 Muut kriteerit	13
3.1.3 Yhteenveto: Erityisen tärkeät perinnebiotooppityypit Keski-Suomessa	13
3.2 Inventoinnit vuosina 1992-1996.....	14
3.3 Inventoinnit vuosina 2003-2005.....	14
3.4 Perinnebiotoopit suojelualueilla ja valtion mailla.....	15
3.5 Kohdetiedot.....	16
3.6 Perinnebiotooppien hoitotilanne	16
3.7 Perinnebiotooppien arvoluokkien muutokset	18
3.8 Yhteenveto: Keski-Suomen perinnebiotoopit ja niiden hoitotilanne	19
4 Keski-Suomen perinnebiotooppien hoito tulevaisuudessa.....	20
4.1 Tavoitteet 20	20
4.1.1 Yksityismaat	20
4.1.2 Valtion maat.....	21
4.2 Hoidon priorisointi	21
4.2.1 Kohdekohtainen priorisointi	22
4.2.2 Alueellinen priorisointi.....	24
4.3 Hoidon toteuttajat ja hoidon rahoitus	24
4.3.1 Maatalouden ympäristötuen erityistuki sekä ei-tuotannollisten investointien tuki	25
4.3.2 Muu kansainvälinen rahoitus	26
4.3.3 Kansalliset rahoitusvaihtoehdot	26
4.4 Hoitovastuun jakautuminen	27
4.4.1 Kokonaisvastuu	27
4.4.2 Käytännön toimijat.....	28
4.4.3 Tiedon vaihto	29
4.5 Yhteenveto: Perinnebiotooppien hoito Keski-Suomessa	30
5 Työvälineet	31

6 Hoitosuunnitelmien laadinta.....	32
6.1 Yksityismaat	32
6.1.1 Hoitosuunnitelmat hoitoluokan I kohteille.....	33
6.1.2 Hoitosuunnitelmat hoitoluokkien II ja III kohteille.....	33
6.2 Valtion maat	34
7 Koulutus ja ympäristökasvatus	35
8 Hoidon järjestämisen, koulutuksen ja hoitosuunnitelmien laadinnan resurssitarpeet.....	36
8.1 Koulutus, neuvonta ja suunnittelu.....	36
8.2 Hoidon toteuttamisen kustannukset.....	38
9 Hoito-ohjelman toimenpiteet vuosille 2006-2008.....	39
10 Hoito-ohjelman päivitys.....	42
11 Ota yhteyttä!	43

1 Johdanto

Perinnemaisemat voidaan jakaa kahteen pääryhmään: rakennettuihin perinnemaisemiin ja perinnebiotooppeihin (perinneluontotyypppeihin). Edustavat perinneympäristökohteet ovat näiden yhdistelmiä.

Rakennettuun perinnemaisemaan kuuluvat historialliset rakennukset ja rakennelmat lähiympäristöineen. Perinnebiotoopit ovat kulttuurivaikutteisia, pääosin niitto- ja laiduntalouden muovaamia luontotyypppejä, kuten niittyjä, hakamaita, metsälaitumia ja kaskimetsiä. Perinnebiotoopit syntyivät aikoinaan karjatalouden "sivutuotteena". Karjan laidunnus metsissä ja joutomailla, luonnonheinän korjuu sekä kaskeaminen synnyttivät maallemme ominaiset perinnebiotoopit. Vielä 1800-luvun lopulla puolet Etelä- ja Keski-Suomen maa-alasta oli karjatalouden piirissä. Maa- ja metsätalouden tehostumisen myötä perinnebiotooppien määrä alkoi nopeasti vähentyä. Pelloksi raivaaminen ja rauta-auran käyttöönotto pudottivat niiden määrän puoleen jo 1900-luvun alussa. Koneistuminen ja tehostunut metsänkasvatus vähensivät perinnebiotooppeja edelleen sotien jälkeen. Noin 40 vuotta myöhemmin, valtakunnallista maisemaselvitystä tehtäessä havahduttiin maaseutumaiseman yksipuolistumiseen. Kun perinnebiotooppeja 1990-luvulla ryhdyttiin inventoimaan, huomattiin että tilanne on huolestuttava: niiden määrä oli laskenut nopeasti alle prosenttiin sadan vuoden takaisesta ja näistäkin enää alle puolet oli säännöllisessä hoidossa. Viime vuosikymmeninä karjan vähentymisen ja pelloilla laidunnuksen myötä perinnebiotooppien pinta-ala on vähentynyt edelleen. Keski-Suomessa on lypsykarjatiloja tällä hetkellä 900 kappaletta ja määrä edelleen laskussa. Tilojen määrä saattaa pudota jopa puoleen lähivuosien kuluessa.

Perinnebiotooppien määrän vähentyminen näkyy vahvasti luontotyyppien lajistossa. Perinnebiotoopeille sopeutunut eliölajisto on taantunut ja monet ennen hyvin tavallisetkin lajit ovat uhanalaistuneet. Lähes kolmasosa uhanalaisista lajeista elää perinneympäristöissä ja hävinneistä lajeista vielä suurempi osa oli perinneympäristöjen lajeja.

Perinnebiotooppien ominaispiirteet syntyivät vuosisatojen käytön myötä. Niiden omaleimainen kasvi- ja eläinlajisto syntyi, kun karjalle on hankittu ravintoa niittämällä ja laiduntamalla. Ravinteita kulkeutui eläinten mukana ja jopa aktiivisen keräämisen kautta, laitumilta pelloille. Niitto ja laidunnus aiheuttivat kasvillisuuden jatkuvan matalakasvuisuuden. Karikkeen kertyminen maanpinnalle oli vähäistä kasvimassan poiston myötä, joten maanpinnan paahteisuus, valo ja lämpö lisääntyivät. Näin kasvivyhteisö ja sen myötä myös hyönteislajisto vähitellen muuttuivat ja perinnebiotooppien omaleimainen kasvillisuus syntyi.

Perinnebiotooppien ominaispiirteet taantuvat nopeasti, jos niiden hoito ts. niitto tai laidunnus lakkaa. Korkeakasvuiset lajit valtaavat alueen, alueet taimettuvat ja karike sekä ravinteet kertyvät. Siksi perinnebiotoopit vaativat jatkuvaa käyttöä tai aktiivista hoitoa.

Perinnebiotoopit syntyivät aikoinaan itsestään, ammatinharjoittamisen ohessa. Tuolloin niiden ylläpitämiseen ei tarvittu resursseja: hyöty tuli laiduntavista eläimistä. Tänä päivänä karjatalous on käynyt Keski-Suomessa harvinaiseksi ja toiminnassa olevilla karjatiloilakin perinnebiotooppien laiduntaminen on pääsääntöisesti lakannut. Eläimet laiduntavat korkeatuottoisia peltolaitumia. Myös suurentunut laumakoko voi olla näillä alueilla ongelma: pienikokoiset alueet eivät riitä ylläpitämään suuria karjamääriä.

Vuodesta 1995 perinnebiotooppien hoitoon on voinut saada tukea. Maatalouden ympäristötuen erityistuki korvaa hoidosta koituneita kustannuksia. Tällä hetkellä kaikista arvokkaaksi luokitelluista perinnebiotoopeista hieman alle kolmasosa on hoidossa erityistuella. Perinnebiotooppien hoitoa kehitetään myös erilaisten hankkeiden kautta. Kolmen maakunnan alueilla toiminut Polku mansikkapaikoille – perinnebiotooppien esittelytilaverkostohanke on suurin perinnebiotooppien hoitoon keskittynyt hanke Keski-Suomessa. Hanke toteutettiin ProAgria maaseutukeskusten ja alueellisten ympäristökeskusten yhteistyönä ja se sain paljon aikaan perinnebiotooppien hoidon edistämisen hyväksi. Hankkeen tuloksiin voi käydä tutustumassa osoitteessa www.ymparisto.fi/perinnemaisemamatkailu.

Perinnebiotoopit

2.1

Perinnebiotooppityypit

Perinnebiotoopit jaetaan puustoisiin ja avoimiin. Keski-Suomessa esiintyviä puustoisia tyyppejä ovat hakamaat, metsälaitumet ja kaskimetsät. Niityistä täällä tavataan kivennäismaaniittyjä ja rantaniittyjä. Keski-Suomessa suuri osa perinnebiotoopeista on metsäisiä tyyppejä ja pienialaisia tuoreita niittyjä. Suoniityt olivat meiltä inventointeja tehtäessä jo kadonneet, niitäkin on Keski-Suomessa kuitenkin ollut.

Niityt ovat puuttomia tai yksittäisiä puita kasvavia luonnonlaitumia tai heinämaita. Niityt jaetaan edelleen lajistonsa, ravinteisuutensa ja kosteutensa mukaan kosteisiin, tuoreisiin ja kuiviin niittyihin. Kuivia niittyjä kutsutaan myös kedoiksi.

Hakamaat ovat laidunnettuja puustoisia alueita, joilla niittykasvillisuus on runsaampaa kuin metsäkasvillisuus. Puustorakenteeltaan edustavalla hakamaalla vuorottelevat puuryhmät ja avoimet niitylaikut. Metsälaitumet ovat laidunnettuja metsiä, joissa laidunvaikutus on selvä. Niiden puustoa ei ole raivattu mutta kotitarvehakkuu ja laidunnusvaikutus on synnyttänyt metsään niittyaukkoja. Metsälaitumia ovat myös kaskimetsät, jotka ovat kaskettuun metsään syntyneitä laitumia. Kaikki laidunkäytössä olevat metsät eivät ole perinnebiotooppeja. Laidunnetuissa talousmetsissä puuston rakenne on yksipuolinen, eikä laidunvaikutus näy kasvillisuudessa.

Eliölajisto

Perinnebiotooppien biologinen merkitys on erittäin suuri. Ne ovat lajirikkaimpia luontotyyppejämme. Neliömetrin alalla voi Keski-Suomen oloissa esiintyä yli 30 putkilokasvilajia. Runsaslajinen putkilokasvilajisto ylläpitää myös monimuotoisen hyönteislajiston.

Noin kolmasosa uhanalaisista lajeistamme elää perinnebiotoopeilla. Uhanalaisesta lajistosta löytyy runsaasti niin putkilokasvi- kuin hyönteislajejakin. Perinnebiotoopeilla elävät kasvilajit vaativat jatkuvaa kasvimassan poistoa, josta syntyvät niille otolliset elinolosuhteet; valoisuus, lämpö ja vähäravinteisuus. Myös hyönteislajisto hyötyy valosta ja lämmöstä, mutta vaatii elääkseen usein tietyn niityllä kasvavan kasvin. Hyönteisille tärkeä tekijä on myös kasvimassan poistosta johtuva paljas maanpinta sekä suurikokoiset vanhat elävät ja kuolleet puuyksilöt. Puoliavointen ympäristöjen suurilla puilla viihtyvät myös useat lintulajit, kuten uhanalainen koivuhakojen ja koivumetsälaidunten kolopesijä, valkoselkätikka.

Perinnebiotoopin tunnistaminen

Perinnemaisemat ja –biotoopit henkivät vuosisadan takaista tunnelmaa. Vaikka perinnebiotooppityypit ovat keskenään hyvin erilaisia, löytyy niille myös yhteisiä tunnusmerkkejä. Kaikille perinnebiotoopeille on tunnusomaista pitkäjänteisen niiton tai laiduntamisen seurauksena syntyneen puoliavoimuuden tai avoimuuden lisäksi kasvillisuuden mataluus sekä monilajisuus. Umpeenkasvaneella, kunnostuskelpoisella kohteella kasvillisuus saattaa kuitenkin olla osittain korkeaa, matalakasvuisena säilyneitä kohtia löytyy etenkin etelään viettäviltä rinteiltä. Hyviä tunnuspiirteitä ovat myös kivisyys, katajaisuus ja alas asti vahvaoksalet puut. Umpeenkasvaneet hakamaat on suhteellisen helppo tunnistaa nuoren puuston joukossa seisovista suurista vahvaoksaletista puista. Maisemassa perinnebiotoopit erottuvat väljinä, ”siisteinä” yksityiskohtina.

Lisätietoja

Ympäristöhallinnon julkaisusarjoista

- Kivelä, R 2000: Keski-Suomen perinnemaisemat. Alueelliset ympäristöjulkaisut 175. Jyväskylä.
- Perinnemaisemien hoitotyöryhmän mietintö 2000: Perinnebiotooppien hoito Suomessa. Suomen Ympäristö 443. Oy Edita Ab, Helsinki.
- Pykälä, J. 2001: Perinteinen karjatalous luonnon monimuotoisuuden ylläpitäjänä. Suomen ympäristö 495. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala.
- Seppälä, S-L. 2006: Perinnemaisemien yhteys varhaiseen asutus- ja maankäyttöhistoriaan. Suomen ympäristö 1. Edita Publishing Oy, Helsinki.

Sekä kirjoista

- Haeggström, C-A. 1995: Toukohärkä ja kultasiipi – niityt ja niiden hoito. Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset, Keuruu.
- Tiainen ym. (toim.) 2004: Elämää pellossa – Suomen maatalousympäristön monimuotoisuus. Edita Prima Oy, Helsinki.
- Jäppinen, J. (toim.) 2006: Viestejä maisemassa – keskisuomalainen kulttuuriympäristö. Minerva, Jyväskylä.

Ja www-sivuilta

- www.ymparisto.fi > luonnonsuojelu > perinnemaisemat
- www.ymparisto.fi/ksu > luonnonsuojelu > maisemansuojelu ja -hoito > perinnebiotoopit
- www.ymparisto.fi/perinnemaisemamatkailu
- www.vspartnerinnemaisemat.net

3 Keski-Suomen perinnebiotoopit

Perinnebiotoopit kartoitettiin valtakunnallisesti 1990- luvulla. Keski-Suomessa inventoinnit ajoittuivat vuosille 1992-1996. Tämän lisäksi perinnebiotooppeja inventoitiin Keski-Suomessa vuosina 2003-2005. Inventointien yhteydessä kaikki perinnebiotooppikohteet on asetettu arvojärjestykseen edustavuutensa perusteella. Tällä hetkellä perinnebiotoopiksi luettavia kohteita on Keski-Suomessa 189 kappaletta.

3.1

Perinnebiotooppien arvottaminen

1990- luvun perinnebiotooppi-inventointien yhteydessä kohteet arvotettiin yhdenmukaisen kriteeristön pohjalta valtakunnallisesti (inventointiohjeen kriteerit). Sitten esille on nostettu uusia painoarvoltaan voimakkaita kriteerejä (muut kriteerit), jotka on otettu huomioon vuosien 2003-2005 inventoitujen kohteiden arvotuksessa. Kriteerien pohjalta perinnebiotoopit jakautuvat seitsemään arvoluokkaan; paikallisesti arvokkaisiin (P-, P, P+), maakunnallisesti arvokkaisiin (M-, M, M+) sekä valtakunnallisesti arvokkaisiin (V).

Uudemmassa inventoinnissa perinnebiotoopeiksi luokiteltiin myös kunnostettavat kohteet (luokkaan P- -). Nämä ovat nykytilassaan arvonsa menettäviä metsittyviä tai väärin hoidettuja perinnebiotooppeja. Nämä kohteet ovat kuitenkin perinnemaisemien hoitotyöryhmän (Anonyymi 2000) peräänkuuluttamia ennallistettavia kohteita.

Inventointiohjeen kriteerit

1990- luvun inventointien tukena ja arvottamisen perusteena käytettiin julkaisua Pykälä ym. (1994): Perinnemaisemien inventointiohje. Julkaisusta löytyvät perinnebiotooppien arvoluokkien kuvaukset sekä sivullinen kriteerejä arvoluokan määrittämiseksi. Inventointiohjeen mukaan:

Valtakunnallisesti arvokas perinnemaisema on:

- Perinnemaisema-luonne on selvä, luontotyyppien rakenteet ovat edustavat
- Erityisen edustava ja runsas perinnelajisto
- Kaikki perinteisesti niitetyt niityt ja lehdestetyt laitumet ovat valtakunnallisesti arvokkaita
- Pitkään jatkunut (vähintään 50 vuotta) ja edelleen jatkuva perinteinen käyttö
- Lannoitetut alueet voivat olla valtakunnallisesti arvokkaita jos niillä esiintyy valtakunnallisesti uhanalaista lajistoa ja lajistoltaan monipuolisia ja niiden perinnemaisemaluonne on säilynyt
- Käytöstä poistunut alue voi olla valtakunnallisesti merkittävä osittain umpeenkasvaneenakin, jos kasvillisuus ei ole juurikaan ehtinyt muuttua ja siltä löytyy uhanalaista lajistoa TAI se on tyyppiltään hyvin harvinainen

Maakunnallisesti arvokas perinnemaisema on:

- Tyypillinen perinnekasvillisuus ja monipuolinen lajisto
- Maankäyttö
- perinteinen tai perinteisen kaltainen
- osaa on voitu lannoittaa tai voi olla ollut peltona
- maankäyttö voi olla lakannut tai kohde muuttunut esimerkiksi huonon hoidon seurauksena, kunhan kasvillisuus on pysynyt pääosin monipuolisena ja edustavana, TAI kohteella esiintyy merkittävästi uhanalaisia lajeja TAI perinnebiotooppityyppi on harvinainen TAI maisemallisesti arvokas ja kohteella on niittytalouteen liittyviä rakennuksia

Erityistä painoarvoa saivat kuitenkin seuraavat harvinaiset perinnebiotooppien kasvillisuustyyppit (Vainio ym 2001) ja maakäyttämuodot:

- Lehdesniityt
- Nummet
- Kalkkialueiden perinnebiotoopit
- Kedot ja kangaskedot
- Pienruohonniityt
- Edustavat tuoreet ja kuivat tulvaniityt
- Suolamaat
- Kaskiahot
- Joen- ja järvenrantaniityt
- Tammahaat
- Niittoniityt
- Kulotetut laidunniityt sekä
- Paise- ja valuntaniityt.

Muut kriteerit

Edellä esiteltyjen kriteerien lisäksi erityistä painoarvoa vuosien 2003-2005 inventoinneissa saivat, kansainväliset ja alueelliset vastuutyytit sekä EU:n luontodirektiivin liitteessä I mainitut erityisen tärkeät luontotyytit.

Vastuutyytit

Suomella on kansainvälinen vastuu tiettyjen pohjoisten perinnebiotooppien säilyttämisestä yhdessä lähimpien naapurimaidensa kanssa. Näitä tyyttejä ovat:

- Pohjoiset tulvaniityt ja suoniityt,
- Itämeren merenranta- ja lehdesniityt
- Kalkkivaikutteiset kalliokedot ja muut runsaslajiset tuoreet ja kuivat niityt
- Suomen erityisvastuutyyttejä ovat kaskimaille syntyneet hakamaat ja metsälaitumet

Kansainvälisen vastuun lisäksi alueellinen vastuutyytti vaikutti arvoluokkaa kasvattavasti. Perinnemaisemien hoitotyöryhmä asetti Keski-Suomen vastuulle hakamaat ja metsälaitumet.

Direktiivittyytit

EU:n luontodirektiivin liitteessä I mainitaan seuraavat perinnebiotooppityypit, joista erityisen tärkeiksi luokitellaan listassa tummennetut tyypit.

- Merenrantaniityt
- Kuivat nummet
- Kuivat niityt ja pensaikot kalkkipitoisella alustalla (tärkeät orkidea-alueet)
- Runslajiset jäkkiniityt
- Runslajiset kuivat ja tuoreet niityt
- Alvarit ja kalkkivaikutteiset kalliokedot
- Siniheinäniityt
- Kosteet suurruohoniityt
- Tulvaniityt
- Alavat niitetyt niityt
- Vuoristojen niitetyt niityt
- Lehdes- ja vesaniityt
- Hakamaat ja kaskilaitumet.

Yhteenveto: Erityisen tärkeät perinnebiotooppityypit Keski-Suomessa

Kaikkia edellä esitettyjä perinnebiotooppityyppejä ei löydy Keski-Suomesta. Keski-Suomessa esiintyviä ja maakunnassa erityisen tärkeitä tyyttejä ovat:

- Hakamaat, kaskimetsät ja metsälaitumet
- Runslajiset jäkkiniityt sekä runsaslajiset kuivat (kedot) ja tuoreet niityt (sisältävät pienruohoniityt)
- Järvenrantaniityt
- Niittoniityt

Inventoinnit vuosina 1992-1996

Ympäristöministeriö käynnisti vuonna 1992 perinnemaisemaprojektin, jonka tarkoituksena oli kartoittaa perinnemaisemien määrä ja nykytila sekä hoidon tarve ja tavoitteet koko Suomessa. Kartoituksen lopputuloksena syntyivät alueelliset loppuraportit. Kirjassa Keski-Suomen perinnemaisemat (Kivelä 2000) kuvataan kaikki Keski-Suomessa löydetty perinnemaisemat, niiden sijainti ja arvo. Kivelä raportoi perinnemaisemia löytyneen Keski-Suomesta 192 kappaletta yhteispinta-alaltaan 741,5 hehtaaria. Tästä pinta-alasta oli niittyä 130,5 hehtaaria, hakoja ja metsälaitumia 184,8 hehtaaria ja kaskimetsiä 16,4 hehtaaria. Lähes puolet inventoidusta pinta-alasta on perinnebiotooppiarvoltaan heikkoa laidunnettua metsää. Laidunnettua metsää otettiin kohteen kokonaispinta-alaan mukaan, mikäli sitä oli arvokkaan kohteen yhteydessä. Todellisuudessa arvokkaiden perinnebiotooppien pinta-ala on 398,5 hehtaaria. Kuoreveden liittyttyä Jämsään Keski-Suomi sai 5 perinnebiotooppia lisää. Näiden kohteiden kuvaukset löytyvät teoksesta: Pirkanmaan perinnemaisemat (Liedenpohja-Ruuhijärvi ym. 1999).

Inventoinnit vuosina 2003-2005

Perinnebiotooppien valtakunnallinen kartoitus ei ollut täysin kattava vaan inventoinnin ulkopuolelle jäi arvokkaita kohteita. Näitä kohteita on Keski-Suomessa etsitty ja inventoitu Keski-Suomen ympäristökeskuksen toimesta vuosina 2004-2005. Samassa yhteydessä päivitysinventoitiin 1990-luvulla kartoitettujen maakunnallisesti arvokkaiden kohteiden hoitotilanne. Täydennysinventointi tehtiin osana Keski-Suomen maakuntakaavan taustaselvityksiä, Keski-Suomen liiton rahoituksella. Lisäksi inventointityötä tehtiin Polku mansikkapaikoille hankkeen toiminta-aikana 2003-2005. Kolmen vuoden aikana Keski-Suomessa inventoitiin yhteensä 29 perinnebiotooppia, yhteispinta-alaltaan noin 85 hehtaaria. Lisäksi inventoitiin kymmenkunta kohdetta, joita ei lueta perinnebiotoopeiksi.

Inventoiduista perinnebiotooppi-kohteista kolme ylsi luokkaan maakunnallisesti arvokkaat. Nämä kohteet sisältävät niittyä, ketoa, hakamaata ja metsälaidunta. Kohteet sijaitsevat Multialla (Pekkanen M+), Keuruulla (Valkeenieniemi M) ja Leivonmäellä (Karhukorpi M-). Kohteiden maakunnallinen arvo hyväksytettiin maakunnan kulttuuriympäristöryhmässä. Suurin osa inventoiduista alueista osoittautui ainakin osittain perinnebiotoopiksi, mutta valtaosa kohteista kuuluu tasoltaan luokkaan paikallisesti arvokkaat. Lähes maakunnalliselle tasolle (P+) ylsivät Keuruun Ylinen-Liukon niitty, Konneveden Angeriastaipaleen koivumetsälaidun sekä Leivonmäen Röykkälän laidunniitty. Pääosa alueista jäi luokkaan P tai P-. Syy tähän on useimmiten hoidon päättyminen tai liian kevyt hoito. Nykytilaltaan huonokuntoiset, mutta kunnostamiskelpoiset perinnebiotoopit luettiin ylimääräiseen luokkaan P--. (kts. kohta hoidon tila).

Kaikki uudet perinnebiotooppikohteet on esitetty seuraavassa taulukossa. Inventointikaavakkeet kohdetietoineen löytyvät Keski-Suomen ympäristökeskuksesta. Keski-Suomen liitto julkaisi maakunnallisesti arvokkaiden kohteiden tiedot maakuntakaavan taustaselvitysraporttina marraskuussa 2005 (Mussaari, M ym. 2005) ja edelleen tiedot julkaistiin Keski-Suomen perinnemaisemat-julkaisun täydennysliitteenä syksyllä 2006 (www.ymparisto.fi/luonnonsuojelu/maisemansuojelu ja -hoito/perinnemaisemat). Poika-Aho, Lehtola ja Keskisenlampi on lisätty listalle tätä myöhemmin.

Taulukko 1: Uudet perinnebiotooppikohteet

M+	M	M-	P+	P	P-	P--
Pekkanen	Valkeaniemi	Karhukorpi	Angeriastaival Röykkälä Ylinen-Liukko Muut * (Poika-Aho, Saarijärvi) (Lehtola, Petäjävesi) (Keskisenlampi, Joutsa)	Perälä(Hipeli) Juoksuaho Kokkola Pölkki Taulu	Kotiranta Mikkola Mäyhylä Pohjola Pykälistö	
1	1	1	3	5	5	13

*Näitä kohteita ei ole vielä tarkemmin arvioitu

3.4

Perinnebiotoopit suojelualueilla ja valtion mailla

Perinnebiotooppien säilyttäminen vaatii niiden huomioimista maankäytön suunnittelussa, mutta myös jatkuvaa suunnitelmallista hoitoa. Tämä vuoksi perinnebiotooppialueille ei ole ollut syytä perustaa suojelualueita. Natura 2000- verkostoon kohteita on otettu edustamaan Keski-Suomalaisia perinnebiotooppeja. Näillä alueilla hoidon toteutuskeinona on yleisimmin maatalouden ympäristötuen erityistuki. Arvokkaista perinnebiotoopeista 16 kappaletta sijaitsee kokonaan tai osittain Natura 2000 alueilla. Kohteiden yhteispinta-ala on hieman yli 125 hehtaaria.

Keski-Suomessa on hyvin vähän valtionmaiden perinnebiotooppeja. Ainoastaan yksi 1990-luvulla inventoitu perinnebiotooppikohde sijaitsee Metsähallituksen hallinnoimassa Isojärven kansallispuistossa (Luutsaari, Kuhmoinen). Valtion mailta löytyy kuitenkin kaksi muutakin perinnebiotooppia. Toinen näistä on Pyhä-Häkin kansallispuistossa sijaitseva Poika-Aho, jonka arvot ovat kasvaneet hoidon ja kunnostusten myötä. Kohde on nykyisellään luettavissa perinnebiotoopiksi. Toinen arvokas kohde on Perälän tilan niitty ja laidunmetsä Luhangassa Natura 2000 -alueella, (Onkisalo-Herjaanselkä, FI0900077). Valtion mailla sijaitsee myös joukko kunnostettavia, perinnebiotooppeina hoidettavia kohteita. Näitä ovat Liukonsaari Suonteella Joutsassa, Hirvimäki Keuruulla, Huhtalan torpan ympäristö Isojärven kansallispuistossa Kuhmoisissa, Syysmäen niitty Leivonmäen kansallispuistossa, Leivonmäellä, Kontulan tikkametsä Luhangassa sekä Viljamensaaren pohjoisosa Korpilahdella. Kaikki Metsähallituksen mailla sijaitsevat kohteet ovat hoidossa ainakin osittain. Hoidon tehostamiseen on kuitenkin tarvetta. Luonnonsuojelualueiden maanhankinnan ja luontopalveluille siirtyvien maiden inventointien kautta saattaa joitakin uusia kohteita nousta esille.

Kohdetiedot

Kaikki 1990-luvulla inventoidut alueet on rajattu ympäristöhallinnon Hertta -tietokantaan Ne ovat mukana myös syksyllä 2006 ehdotusvaiheessa olevassa maakunta-kaavassa. Tarkemmat valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiden kohteiden kartat ja kohdetiedot löytyvät kirjasta: Kivelä, R 2000: Keski-Suomen perinnemaisemat. Paikallisesti arvokkaista perinnebiotoopeista kirjasta löytyvät vain kohdekuvaukset. Tarkat aluerajaukset saa Keski-Suomen ympäristökeskuksessa sijaitsevista inventointikaavakkeista tai Hertta -tietokannasta. Kirjan kohteiden päivitysinventointien tuloksista on Keski-Suomen ympäristökeskuksen internetsivuilla (www.ymparisto.fi/ksu > luonnonsuojelu > maatalousalueiden luonnon monimuotoisuus) päivitysliite.

2000 luvulla tehdyistä täydennys- ja päivitysinventoinneista ei ole Hertassa tietoja. Arvokkaimmat (3 maakunnalliseen arvoluokkaan noussutta kohdetta) on merkitty maakuntakaavaan. Tarkemmat kohderajaukset ja kohdetiedot löytyvät internetin Keski-Suomen perinnemaisemat julkaisun päivitysliitteestä (www.ymparisto.fi/ksu > luonnonsuojelu > maisemansuojelu ja -hoito > perinnebiotoopit). Paikallisesti arvokkaat kohteet rajauksineen löytyvät ainoastaan Keski-Suomen ympäristökeskuksesta (16kpl).

Kaikista valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaista perinnebiotooppikohteista on kohdekuvaukset myös teoksessa Viestejä maisemassa – keski-suomalainen kulttuuriympäristö (Jäppinen (toim.) 2006).

Perinnebiotooppien hoitotilanne

Nyt kun yli kymmenen vuotta on kulunut perinnebiotooppien inventoinneista, niiden tilanne on muuttunut suuresti. Edelleen kasvava määrä kohteista on hoidotta, kun maatilat lopettavat karjan pitoa tai toimintaansa kokonaisuudessaan. Maataloustoiminnan tehostuminen ja tilakoon kasvaminen myös vähentää luonnonlaitumien hyväksikäyttöä tai johtaa niiden vääränlaiseen hoitoon. Osa alueista on menettänyt arvonsa, kun taas joidenkin arvo on saattanut nousta oikeanlaisen hoidon myötä. Tietoa perinnemaisemien tilasta on vuosien varrella kertynyt eri tahojen ja yhteyksien myötä. Tämä tieto sijaitsi hajallaan eri paikoissa ja kokonaiskuva asiasta oli vaikea muodostaa. Tiedon hajanaisuus on vaikeuttanut alueiden hoidon johdonmukaista suunnittelua. Tätä hoito-ohjelmaa varten hajallaan oleva tieto inventoitujen perinnebiotooppien tilasta ajantasaistettiin ja yhtenäistettiin.

Lähes kaikille 1990-luvulla inventoiduille kohteille, joiden tilasta ei ollut tietoa inventointien jälkeen, soitettiin ja keskusteltiin omistajien kanssa kohteen nykytilasta sekä sen hoidosta ja säilyttämisestä. Samalla selvitettiin mielipide mahdollisen tilan ulkopuolelta tulevan hoidon toteuttamiseksi. Niille M- ja V- luokan kohteille joista ei ollut mitään tietoa inventointivuoden jälkeen (13kpl) suoritettiin maastokäynti. Käyntikohteista pääosa oli jäänyt hoidotta maataloustoiminnan lakattua. Muutamilla alueilla maankäyttöluokka oli osalla alueesta muuttunut niitystä pelloksi tai tieksi.

Hoitotilanteen kartoituksen perusteella 1990-luvulla inventoitujen kohteiden hoidon tila on huonontunut suuresti. Tällä hetkellä hoidossa on enää noin 100 kohdetta, yhteispinta-alaltaan noin 300 hehtaaria (erityistuella yli 250 ha, ilman tukea noin 70 hehtaaria). Hoidossa on siis noin puolet inventoiduista kohteista ja inventoidusta pinta-alasta. Jopa 24 kohdetta lajiteltiin luokkaan muuttuneet. Keski-Suomen perinnebiotoopit on käytön lakattua muutettu tai ne ovat muuttuneet pääosin metsämaaksi. Näistä muuttuneista kohteista 21:llä maankäyttöluokka on muuttunut

joko pelloksi tai talousmetsäksi puuston istuttamisen, metsittymisen, hakkuiden ja raivausten vuoksi. 3 on luokiteltu tähän ryhmään maanomistajan pyynnöstä, sillä he eivät halua itse hoitaa kohdetta tai antaa sitä kenellekään hoitoon. Nämä kohteet olisivat kuitenkin vielä kunnostettavissa, jos tilanne muuttuu (maatilatalous alkaa uudelleen yms.).

2000-luvulla inventoidut arvokkaat kohteet olivat pääsääntöisesti hoidossa. Vain muutamia oli jäänyt hoidotta. P-- luokan kohteet ovat pääosin nuoria, luultavasti pitkän aikaa käytöstä poissaolleita ja nyt käyttöön palautettuja alueita. Ne ovat usein rehevöityneitä tai muuten lajistoltaan tai maisemaltaan yksipuolistuneita. Uusien kohteiden yhteispinta-ala on noin 70 hehtaaria.

Kaikkien perinnebiotooppikohteiden hoitotilanteen päivityksen sekä uusien inventointien tulokset koottiin taulukkoon (liite 1). Hoitotilanteesta ja hoidon järjestämismahdollisuuksista tehtiin alla esitetty yhteenveto.

Taulukko 2. Keski-Suomen perinnebiotooppien hoitotilanne (kohdemäärät)

Hoidossa		Ei hoidossa				
erityistuellla	muu	mahdollisuus hoidon järjestämiseen	muutetut	asia avoin	ei yhteyttä	Yhteensä
63	42	51	24	14	19	213
30 %	20 %	24 %	11 %	6 %	9 %	100

Sarakkeiden selitykset

Hoidossa erityistuellla

Hoidetaan maatalouden ympäristötuen erityistuen rahallisella avustuksella. Kts. kohta hoidon rahoitus

Hoidossa, muu

Kohde on hoidossa ilman että sille on haettu tukea. Monilla tuen haku on mahdotonta, sillä useat näistä ovat maanviljelyn lopettaneita tiloja. Useiden kohteiden hoidon jatkuvuus on epävarma. Sisältää ympäristökeskuksen hoitokohteet.

Mahdollisuus hoidon järjestämiseen

Näillä kohteilla omistajat ovat pääsääntöisesti olleet kiinnostuneita hoidon järjestämisestä. Muutamilla kohteilla omistaja on todennut hoidon itseltään mahdottomaksi, mutta ei ole kieltänyt hoidon järjestämistä. Useiden kohteiden maanomistajat ovat kiinnostuneita hoidon järjestämisestä.

Muutetut

Tämä sarake sisältää ne kohteet jotka ovat käytännössä tuhoutuneet tai joiden omistaja on kielteinen hoidon järjestämiselle.

Asia avoin

Tämä sarake sisältää kohteet, joilla hoito on jotenkin avoin. sukupolvenvaihdos saattaa olla tulossa, tila on myynnissä, perikunta ei ole yksimielinen tms. Joitain näistä yritetään saada myöhemmässä (tilanteen selkiytyessä) vaiheessa hoitoon.

Ei yhteyttä

Maanomistajiin ei ole saatu yhteyttä puhelimella tai omistajatietoja ei löydy tms. Yhteydenottoyrityksiä jatketaan.

Perinnebiotooppien arvoluokkien muutokset

Hoitotilanne vaikuttaa vääjäämättömästi myös kohteen arvoluokkaan. Kauan hoidotta ollut kohde tai väärin menetelmin hoidettu kohde menettää ajan kuluessa arvonsa.

1990-luvun inventoinneissa maakunnallisesti arvokkaita kohteita löytyi Keski-Suomesta yhteensä 29 kappaletta. 2000-luvulla, inventointeja päivitettäessä, maakunnalliseen arvoluokkaan kuuluvat kohteet arvotettiin uudelleen kaikilla niillä kohteilla, joista saatiin tarpeeksi tietoa maastokäyntien tai puhelinsoittojen avulla. Muiden arvoluokka jätettiin ennalleen. (Mussaari ym. 2005)

Perinnebiotooppien kohdelistan sisällä tapahtui hieman muutoksia ja kohteiden kokonaismäärä laski hieman. Inventoinneissa löytyi kolme uutta maakunnallisesti arvokasta kohdetta, kaksi paikallisesti arvokasta kohdetta nousi maakunnallisesti arvokkaiden luokkaan ja neljä kohdetta putosi maakunnallisesti arvokkaista paikallisesti arvokkaiden kohteiden luokkaan. Yhteensä 24 kohdetta oli menettänyt perinnebiotooppiarvonsa lähes kokonaan. Uusissa inventoinneissa paikallisesti arvokkaita kohteita löytyi 13 kappaletta (lisäksi P- -kohteita 13kpl).

Kuten edellisessä osiossa todettiin niin, jopa 24 kohdetta on menettänyt perinnemaisema-arvonsa tai on hoidon tavoittamattomissa. Näistä kohteista 3 on luokiteltu hoidon ulkopuolelle maanomistajan toivomuksesta. Muuttuneita kohteita ei kuitenkaan vielä poisteta perinnemaisemien luettelossa. Ne pidetään edelleen Keski-Suomen ympäristökeskuksessa listoilla, sillä tilanne saattaa muuttua. Näitä kohteita ei kuitenkaan enää lasketa hoitoa kaipaaviksi perinnemaisemiksi, vaan luokkaan P--, kunnostettavat kohteet.

Tällä hetkellä V -kohteita on edelleen 8 kpl, M -kohteita on 30 ja P -kohteita 151 kappaletta. Kokonaismäärä on tämän tiedon perusteella vähentynyt kahdeksalla kohteella.

Taulukko 3 Keski-Suomen perinnebiotooppien kohdemäärien ja arvoluokkien muutokset

arvoluokka	1990-luvulla	2005
P-	63	53 (5 uutta, 15 muuttanutta)
P	63	67 (5 uutta, neljä muuttanutta, yksi nousi maakunnalliseen luokkaan, neljä putosi maakunnallisesta P-luokkaan)
P+	34	31 (kolme uutta, viisi muuttanutta, yksi nousi maakunnalliseen luokkaan)
M-	19	20
M	8	7
M+	2	3
V	8	8 (7) *
Yhteensä	197	189 (188) *

* sulut: yksi V-kohde on muuttanut, mutta pidetään edelleen listoilla.

Valtakunnallisesti ja Maakunnallisesti arvokkaiden kohteiden hoitotilanne

Päivitetystä maakunnallisesti ja valtakunnallisesti arvokkaiden kohteiden luettelosta voidaan kertoa niiden hoidon tilan olevan suhteellisen hyvä. Tämä saattaa johtua ympäristökeskuksen panoksesta niiden hoitoon saattamiseksi. Osasyö löytyy varmasti myös siitä että niitä osataan statuksensa vuoksi arvostaa toisin, kuin paikallisen arvoluokan kohteita. Tulee kuitenkin muistaa, että listalta puuttuvat nyt ne neljä M-kohdetta, jotka ovat jo pudonneet hoitamattomuutensa tai vääränlaisen hoidon takia maakunnallisesti arvokkaiden kohteiden luettelosta.

Taulukko 4 Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiden kohteiden hoitotilanne

Arvoluokka	Hoidossa	Ei hoidossa	Yhteensä
	(6 näistä osittain tai epäsäännöllisesti)		
V	6	2	8
M+	3	0	3
M	4	3	7
M-	15	5	20
Yhteensä	28 (74% kappalemäärästä)	10 (26% kappalemäärästä)	38

3.8

Yhteenveto: Keski-Suomen perinnebiotoopit ja niiden hoitotilanne

Perinnebiotooppien inventoinnit suoritettiin 1990-luvulla. Niitä täydennettiin ja vanhojen kohteiden tilaa päivitettiin vuosina 2003-2005. Täydennysinventointien kautta uusia perinnemaisemia löytyi 16 kappaletta, mutta toisaalta 24 kappaletta 1990-luvulla inventoiduista kohteista on menettänyt arvonsa tai ovat hoidon saavuttamattomissa. Keski-Suomessa on tuoreimman tiedon mukaan 8 valtakunnallisesti, 30 maakunnallisesti ja 151 paikallisesti arvokasta perinnebiotooppia, eli yhteensä 189 kohdetta. Näiden lisäksi löytyy kymmeniä kunnostuskelpoisia kohteita.

Vaikka kohteiden määrä on vain hieman laskenut 1990-luvun inventoinneista, se ei tarkoita sitä että tilanne on hyvä. Lähes kaikki perinnemaisemat alkavat olla nyt kartoitettuja. Perinnebiotooppien hoitotilanne on laskenut kymmenen vuoden aikana 80% hoitoasteesta 50%:n. Monilla kohteista onkin tapahtunut taantumista, vaikka arvoluokka ei vielä laskenutkaan. Hoitoasteen lasku näkyy muutamien vuosien päästä muuttuneiden kohteiden määrissä, ellei niiden hoitoon saattamiseen panosteta voimakkaasti.

Luettelo kaikista Keski-Suomen perinnemaisemakohteista arvo- ja hoitoluokkineen löytyy tämän raportin liitteenä. Päivitetyt versiot löytyvät Keski-Suomen ympäristökeskuksen internetsivuilta vuosittain.

4 Keski-Suomen perinnebiotooppien hoito tulevaisuudessa

4.1

Tavoitteet

Perinnemaisemien hoitotyöryhmä asetti vuonna 2000 koko Suomen tasolla tavoitteeksi perinnemaisemien pinta-alan kolminkertaistamisen vuoteen 2010 mennessä. Pinta-alatavoite ei jakautunut tasaisesti maakuntien välillä. Keski-Suomen tavoitteeksi asetettiin pinta-alan kasvattaminen 740 hehtaarista 1500 hehtaariin, eli alan kaksinkertaistaminen. Pinta-alatavoite on kuitenkin osoittautunut ylimitoitetuksi. Valtion mailla tavoitteeksi asetettiin kaikkien perinnemaisemien hoitoon saattaminen vuoteen 2010 mennessä.

Arvokkaista 192 inventoidusta perinnemaisemakohteesta 585,5 hehtaaria eli 80 % oli hoidossa inventointihetkellä. Tilanne on huonontunut merkittävästi: enää 50 % kohteista/pinta-alasta on hoidon piirissä. Erityistuki ei näytä tavoittavan kaikkia hoitoa vaativia kohteita. Uusien, realistisempien tavoitteiden asettaminen on paikallaan.

4.1.1

Yksityismaat

Inventoidut kohteet

Yhteenvetotaulukon perusteella (kts. Taulukko 2 Keski-Suomen perinnebiotooppien hoitotilanne) voidaan olettaa että noin 74% 1990-luvulla inventoiduista kohteista olisi mahdollista saada hoidon piiriin tavalla tai toisella. 50% kaikista inventoiduista kohteista on jo hoidon piirissä ja 24% kohteista olisi mahdollista saada hoidon piiriin. Tämän lisäksi joitain kohteita saatetaan saada hoidon piiriin luokista ”asia avoin” ja ”ei yhteyttä”, joka tarkoittaa muutamaa prosenttia kokonaiskohdemäärästä.

Tavoitteet eivät kuitenkaan toteudu vuoteen 2010 mennessä. Hoidon järjestämisessä edetään priorisointisuunnitelman mukaan, jolle on asetettu tarkempi aikataulu. Priorisointisuunnitelma aikatauluineen on esitelty seuraavassa luvussa.

Kunnostettavat kohteet

2000-luvun inventoinneissa noin 70 hehtaaria inventoiduista alueista oli kunnostettaviksi luokiteltavia kohteita. Erityistukilauseuntojen perusteella voidaan sanoa että monet inventoimattomat perinnebiotooppien erityistukikohteet ovat kunnostettavia alueita. Tavoitetta kunnostettavien perinnebiotooppien kohdemääräksi vuoteen 2010 mennessä on vaikea asettaa. Kohteiden ennallistamiseen kuitenkin kannustetaan maatalousluonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeillä alueilla ja arvokkaiden perinnebiotooppien läheisyydessä.

Tavoitteiden toteutuminen riippuu suuresti resursseista. Tiedotus ja neuvonta ovat keskeisessä asemassa hoidon tehostamisen välineenä uuden ohjelmakauden alkaessa. Uuden perinnebiotooppien hoitoon keskittyvän hankkeen käynnistäminen on myös tärkeää hoidon järjestämisen tehostamisessa.

4.1.2

Valtion maat

Vuonna 2006 Keski-Suomessa sijaitsevat valtion omistuksessa olevien luonnon-suojelualueiden kohteet ovat kaikki hoidossa ainakin osittain. Perinnebiotooppien hoitotoimia pyritään tehostamaan. Kaikki Metsähallituksen hallintaan siirtyvät tai inventointien kautta löytyvät uudet kohteet pyritään saamaan hoidon piiriin mahdollisimman pian.

4.2

Hoidon priorisointi

Tällä hetkellä satoja hehtaareita arvokkaita perinnebiotooppeja on hoidotta ja resurssit ovat rajalliset, siksi kiireellisimmin hoitoa kaipaavat arvokkaat kohteet tulisi saada hoitoon ensimmäisenä. Ympäristöministeriön asettama perinnemaisemien hoitotyöryhmä esitti, että alueelliset ympäristökeskukset asettaisivat arvokkaat perinnebiotooppikohteet hoitotarpeen mukaiseen kiireellisyysjärjestykseen hoito-ohjelmaa varten. Priorisoinnin tarkoitus on kohdentaa hoitotoimia arvokkaimmille kohteille ja osoittaa tarvittavien hoitotoimien kiireellisyys. Tavoitteena on myös määritellä hoitotyöstä vastaavat tahot. Priorisoinnin kärkeen sijoittuvilla kohteilla vastuu hoidon järjestämisestä ja sen sopivuudesta on ensisijassa ympäristöhallinnolla. Priorisoinnissa alempiin hoitoluokkiin jäävät kohteet voidaan hoitaa hieman kevyemmin ja hoitovastuuta voidaan siirtää muille toimijoille.

Hoitoluokan I kohteet pyritään saamaan hoitoon heti. Luokan II kohteet ovat seuraavana ja III luokan kohteet tämän jälkeen. Pitkään hoidetuilla kohteilla, jotka uhkaavat jäädä hoidotta pyritään toimimaan siten ettei hoitojatkumo katkea. Tavoitteena on että kaikki nyt hoidossa olevat hoitoluokkien I ja II kohteet pidetään hoidon piirissä, siten ettei hoitojatkumo katkea.

Maatalouden murrosten myötä keskisuomalaiset tilat, etenkin karjatilat, lopettavat toimintaansa kiihtyvällä tahdilla. Maatalous tulee keskittymään viljaville laajoille ja tehoviljellyille alueille pääasiassa Länsi- ja Etelä-Suomeen ja keskisuomalaisia pieniä peltoaukeita uhkaa maankäytön muutokset. Näiden tulevaisuuden näkymien tiedostaminen asettaa kiireellisiä keskittämistavoitteita perinnebiotooppien ja luonnon monimuotoisuuden tai maiseman kannalta arvokkaiden alueiden hoidolle. Myös kustannustehokas perinnebiotooppien hoito vaatii hoidon keskittämistä. Vaikka kaikki perinnebiotoopit ovatkin arvokkaita, tulee niiden tehokas hoitoon saattaminen ja etenkin kunnostaminen vaatimaan tiettyä alueellista priorisointia, joka ottaa huomioon alueiden historiatiedon, hoidon mahdollisuudet, monimuotoisuuden keskittymät, sekä maatalouden jatkuvuuden.

Kohdekohtainen priorisointi

Priorisointityö tehtiin Keski-Suomessa vuonna 2003 (Virola). Sitä on tarkennettu täydennysinventointien ja muiden maastokäyntien myötä (Mussaari 2003-2006), jolloin muutamia kohteita on noussut korkeampaan hoitoluokkaan. Keski-Suomessa kohteet pisteytettiin käyttäen kahta vaihtoehtoista tapaa. Länsi-Suomen ympäristökeskuksessa kehitetty pisteytysmalli (Kekäläinen 2003) ei soveltunut maakunnan pohjoisille osille. Pohjoiset arvokkaat kohteet eivät nousseet lainkaan esille huomionarvoisen ja uhanalaisen kasvilajiston vähyyden vuoksi. Tämän vuoksi käyttöön otettiin toinen malli. Tässä tulokset on yhdistetty siten, että kohteet jotka sijoituivat eri luokkiin riippuen siitä kumpaa mallia käytettiin, on tässä sijoitettu vaihtoehtoista korkeampaan luokkaan. Näin ei arvokkaita kohteita ainakaan jää hoitoluokan I ulkopuolelle.

Hoitoluokat

Inventointitietojen pohjalta saatujen pisteiden ja muiden mahdollisten arvoa nostavien tekijöiden perusteella kohteet jaettiin kolmeen hoitoluokkaan:

Luokka I

- Kiireellisimmin hoitoa vaativat kohteet
- Valtakunnallisesti ja kansainvälisesti tärkeimmät kohteet
- Uhanalaisten luontotyyppien ja uhanalaisten lajien esiintymispaikat
- Pitkään yhtäjaksoisesti, erityisesti niittohoidossa olleet käytöstä poistuvat kohteet

Luokka II

- Alueellisesti tärkeimmät kohteet ja alueelliset vastuutyypit
- Hoito pyrittävä järjestämään viiden vuoden sisällä

Luokka III

- Paikallisesti merkittäviä ja kunnostettavia kohteita
- Kohteet pyrittävä saamaan hoitoon 10 vuoden sisällä
- Kohde voidaan hoitaa kevyemmin keinoin ja hoitovastuu voidaan siirtää muille toimijoille

Hoitoluokkien pisterajat määritellään alueellisesti. Hoitoluokkien painoarvo on biologisilla tekijöillä. Kohde voi nousta ohi pisterajojen ylempään hoitoluokkaan a) harvinaisen kasvillisuustyyppin tai maankäyttömuodon takia, b) jos kohde on alunperin inventoinnin pohjalta määritelty valtakunnallisesti tai maakunnallisesti arvokkaaksi kohteeksi tai c) jos kohteella tiedetään esiintyvän hyvin uhanalaista lajia.

Priorisointiselvityksen mukaan hoitoluokassa I on 30 kohdetta ja hoitoluokassa II 35 kohdetta

Taulukko 5. Hoitoluokkien I ja II kohteet

	Hoitoluokka I	Hoitoluokka II
Joutsa	Konnassaari V Vähä-Puttola M Mäenpää M	
Jyväskylän maalaiskunta	Ilomäki P	Rättäli
Jämsä	Peurala P	Arvaja Kattilamäki
Keuruu		Kivi-Mannila Valkeenieniemi
Kinnula	Vahtila V	Petäjäistö Hautala
Karstula	Vaivaharju P	
Konnevesi		Anttila
Korpilahti	Kääjinsalmi M+ Autioniemi M- Viljamensaari P+	Ala-Painaa Kassaaren Väilä Kirkonmäki Leustu Mattila Niemelä Putkilahden rantaniityt
Kuhmoinen	Roinila V Konkari M Huusko M- Liehu M- Luutsaari M- Nuuttila M+ Multa-Korppila P+	Palvalahti Kartano-Hakki Nurmela Ohramaa Tehi
Leivonmäki	Kivijärvi M-	Röykkälä Karhukorpi
Luhanka	Mäentalo V Kuoreniemi	Perälä (Hipeli) Mönkösmäki
Multia	Koivulahti V Pekkanen M+	Lehtomäki
Muurame	Hetee	
Petäjävesi	Lampila M, (Lehtola)	Räihä
Pihtipudas	Pellonpää & Partalanmäki P+	Lahnala Makkara Vanhatalo Uusitalo Ahola
Saarijärvi	Iso-Ahola V Kalmukoski P+	
Sumiainen		Matila
Suolahti	Aatula V	
Toivakka		Vaateri Taulu
Viitasaari	Kulhanniemi M	
Äänekoski	Kivimäki P+ Ahvenjärvi P-	

Luettelo kaikista Keski-Suomen perinnemaisemakohteista arvo- ja hoitoluokkineen löytyy tämän raportin liitteenä. Päivitetyt versiot löytyvät Keski-Suomen ympäristökeskuksen internetsivuilta vuosittain.

Alueellinen priorisointi

Maatalouden jatkuva tehostuminen muuttaa maatalousalueiden maisemaa ja luontoa. Keski-Suomessa tilanne on kaksijakoinen. Toisaalta tila- ja karjakoko sekä peltopinta-ala kasvavat, tuotanto yksipuolistuu ja keskittyy, toisaalta pienet peltoaukiot metsittyvät ja karjatilojen määrä vähenee. Kokonaisuudessaan maa- ja karjatalouden harjoittaminen tulee vähentymään Keski-Suomessa edelleen lähivuosina ja monet pieniä peltolohkoja käsittävät peltoaukeat jäävät pois käytöstä. Pientilat ovat usein juuri niitä, joissa luonnon monimuotoisuus on korkeimmillaan. Perinnebiotooppien hoito tulee vaikeutumaan entisestään. Hoidon tehokas toteuttaminen vaatii kohteiden alueellista priorisointia.

Perinnebiotooppien kokonaismäärää tulisi myös pyrkiä kasvattamaan ottamalla käyttöön ja kunnostamalla jo käytöstä poistuneita kohteita. Kohteiden ennallistaminen on ensisijaisen tärkeää arvokkaiden kohteiden ja monimuotoisten alueiden läheisyydessä. Tietyille alueelle keskitettynä pystytään mahdollisesti luomaan perinnebiotooppien verkosto, jossa lajisto kykenee siirtymään kohteelta toiselle. Myös alueiden väliset kytkennät eli lajiston leviämistä edistävät ovat tärkeitä kunnostuskohteita. Keski-Suomessa on valmistunut tutkimus ekologisista vyöhykkeistä (Uusitalo 2006). Tutkimus nostaa esille monimuotoisuuden kannalta tärkeät alueet maakunnasta. Perinnebiotooppien ja maatalousluonnon monimuotoisuuden kannalta muuten tärkeiden alueiden löytämiseksi samanlainen selvitys (ekologiset vyöhykkeet- tutkimuksen soveltaminen) olisi hyvä tehdä myös näiden monimuotoisuusarvojen osalta. Alueellinen priorisointi ohjaa erityistukien suuntaamista tärkeille kohteille. Priorisoinnin ja perinnebiotooppien hoidon kehittämisen avuksi valmistellaan ylimaakunnallinen hanke yhdessä Pirkanmaan ja Länsi-Suomen kanssa. Hankkeen kytkentöjä EU:n HNV (High nature value) maatalousalueisiin tutkitaan.

Hoidon toteuttajat ja hoidon rahoitus

Käytännön hoidon toteuttajia ovat pääasiassa maanviljelijät, joilla hoidon toteuttaminen sujuu parhaimmillaan ammatinharjoittamisen ohessa. Yhä tärkeämmäksi hoitajatahoksi muodostuvat kuitenkin erilaiset yhdistykset. Tätä ohjelmaa kirjoitettaessa uusi EU- ohjelmakausi 2007-2013 on vasta suunnitteilla, joten tässä esitetyt tulevan ohjelmakauden tukimuodot ja tukimäärät eivät ole vielä hyväksytyjä.

Yksi tämän hoito-ohjelman tavoitteista on tehdä perinnebiotooppien hoidon järjestäminen helpommaksi erinäisille toteuttajatahoille. Toiveena ja tavoitteena on että yhä useampi paikallinen taho (kyläyhdistys, luonnonsuojeluyhdistys jne.) ottaisi kohteiden hoidon vastuullensa, etenkin jos rahoitusmahdollisuudet paranevat. Kohteiden paikallistamisen helpottamiseksi Keski-Suomen ympäristökeskuksen internet- sivuilta löytyvät listat hoitoa kaipaavista erityistuen ulkopuolelle jäävistä perinnebiotooppeista kunnittain. Täältä kuka tahansa näkee kotiseutunsa perinnemaisemat ja voi kysellä lisätietoja hoidon mahdollisuuksista kunnan kulttuuriympäristöyhdyskunnalta tai Keski-Suomen ympäristökeskuksesta. Valtion mailla sijaitsevia perinnebiotooppeja hoitaa Metsähallitus.

Maatalouden ympäristötuen erityistuki sekä ei-tuotannollisten investointien tuki

Perinnebiotooppien hoidon pääasiallinen rahoituskanava on maatalouden ympäristötuen erityistuki, jota voivat hakea maanviljelyä harjoittavat henkilöt/tilat. Vuodesta 1996 asti ympäristötukeen sitoutuneet maanviljelijät ovat voineet hakea erityistukea kohteidensa hoitamiseen. Tukea haetaan keväisin. Hakemukseen liitetään hoitosuunnitelma sekä kustannusarvio. Hakemukset toimitetaan TE-keskukselle ja ympäristökeskus antaa alueen luontoarvoista lausunnon. Tukitaso pohjautuu kustannusarviossa esitettyihin kustannuksiin ja se oli aikaisemmalla ohjelmakaudella enintään 420 € hehtaarille vuodessa. Tulevalla ohjelmakaudella tukimäärän kattotaso mahdollisesti nousee, ollen enintään 450 € hehtaarille vuodessa. Pinta-alaperusteinen tuki ei ole kannustanut pienten, usein hyvin arvokkaiden kohteiden hoitoon. Etelä-Suomen pienialaiset arvokkaat kedot ovat jääneet näin erityistuen ulkopuolelle. Pinta-alaltaan pienten kohteiden (5-30 a) hoitoon tulee uutuutena kiinteä tuki 135 €/kpl vuodessa.

Edellisellä ohjelmakaudella huomattiin perinnebiotoopin kunnostustoimenpiteiden ja käyttöönottamisen olevan niin kallista, ettei perinnebiotooppituki kata siitä koituvia kustannuksia kokonaan. Uudella ohjelmakaudella tulee luultavasti mahdolliseksi hakea perinnebiotoopin käyttöönottoon ja kunnostukseen ei-tuotannollisten investointien 1-2 vuotista tukea. Myös tämä tuki perustuu kustannusarvioon ja sen kattotaso tulee olemaan erityistukea korkeampi. Ei-tuotannollisten investointien tuen saaminen edellyttää sitoutumista perinnebiotoopin erityistukeen kunnostuksen jälkeen. Uuden korkeamman tukimuodon toivotaan tekevän perinnebiotooppien hoito mielekkäämmäksi, kun työstä saa paremman korvauksen. Myös muiden kuin maanviljelijöiden perinnebiotooppien hoidon rahoitusmahdollisuudet paranevat, sillä erityistuki sekä ei-tuotannollisten investointien tuki tulevat mahdolliseksi myös rekisteröidyille yhdistyksille Leader-toimintatavan kautta.

Erityistukea on voinut edellisellä tukikaudella hakea kerrallaan viideksi vuodeksi. Uudella ohjelmakaudella vaihtoehtoiseksi tulee mahdollisesti myös 10 vuoden sopimus.

Maanviljelijät

Maanviljelijä on oikeutettu maatalouden ympäristötuen erityistukeen mikäli hän on sitoutunut ympäristötukeen ja hänellä on viljelyksessään 3 hehtaaria peltoa. Mikäli tilalla ei ole karjaa voidaan sitä lainata tai vuokrata muualta. Kaikki karjan kuljetukseen, käsittelyyn ja valvomiseen liittyvät kustannukset tulee mainita kustannusarviossa. Vuokramaita viljelevä maanviljelijä voi hakea erityistukea vuokraamalla myös pellon ulkopuolisen perinnebiotooppialueen. Vuokrasopimuksen tulee kattaa koko sopimuskausi.

Leader toimintatapa

Yhä useammat perinnebiotoopit sijaitsevat alueilla, joilla maatalouden harjoittaminen on loppunut, eikä lähellä ole hoidon aloittamisesta kiinnostuneita maanviljelijöitä. Perinnebiotooppien vähenemiskehityksen pysäyttämiseksi näiden kohteiden hoitoon saattaminen on välttämätöntä. Uuden EU- ohjelmakauden alkaessa rekisteröityneet yhdistykset voivat mahdollisesti hakea paikallisten Leader-toimintaryhmien välityksellä maatalouden ympäristötuen erityistukea ja ei- tuotannollisten investointien tukea ja aloittaa näiden turvin perinnebiotooppien hoitohankkeita.

Toimintaryhmät Keski-Suomessa:

- Jyväsrilhi- jyvässeutu
- Maaseutukehitys ry- itäinen/eteläinen Keski-Suomi
- Viisari- pohjoinen Keski-Suomi
- Vesuri- eteläinen/läntinen Keski-Suomi

Käytännössä yhdistys tekee hakemuksen, joka lähetetään toimintaryhmän kautta TE-keskuksen maaseutuosastolle. Mahdollisia perinnebiotooppien hoitajia olisivat esimerkiksi luonnonsuojeluyhdistykset, 4H yhdistykset ja kyläyhdistykset ja nuoriso-seurat, mutta myös muut asiasta kiinnostuneet.

4.3.2

Muu kansainvälinen rahoitus

Perinnebiotooppien hoitoa voidaan rahoittaa myös erilaisten EU:n osarahoittamien Life+ -hankkeiden (Life Environment ja Life Nature) ja rakennerahastohankkeiden (EAKR ja ESR) kautta. Tätä ohjelmaa kirjoitettaessa ohjelmakausi 2007-2013 on vasta suunnitteilla, eikä tarkkaa tietoa rahoituslähteistä vielä ole.

4.3.3

Kansalliset rahoitusvaihtoehdot

Kansallisia rahoitusvaihtoehtoja ovat, ympäristöhallinnon perinnemaisemien hoitorahan lisäksi, uhanalaisten lajien hoitoraha ja saariston ympäristönhoitoavustus. Ympäristökeskuksissa hoitotoita voidaan tehdä myös ympäristötyömäärärahalla (YTY) tai mahdollisesti uuden ohjelmakauden vastaavalla määrärahalla. TE-keskusten kautta perinnebiotooppien hoitoon tähtääviä hankkeita on rahoitettu työvoimapoliittisella projektituella. TE-keskuksista voi hakea myös perinneympäristöjen vaalimiseen tarkoitettua avustusta.

Rahoitusta perinnebiotooppien hoitoon on mahdollista hakea myös eri säätiöiden kautta. Tietoa säätiöistä löytyy esimerkiksi osoitteesta www.saatiopalvelu.net. Potentiaalinen rahoitusta myöntävä säätiö on esimerkiksi kulttuurirahasto. Saariston ympäristönhoidon avustusta voidaan hakea valtioneuvoston päätöksen mukaisille alueille saarissa sekä erikseen mainittujen kylien alueella tapahtuvaan perinnemaisemien kunnostukseen ja hoitoon. Avustus myönnetään vuodeksi kerrallaan ja rahoitus tapahtuu jälkikäteen kuitteja ja kirjanpitoa vastaan. Avustuksen myöntää Keski-Suomen ympäristökeskus ja sieltä saa myös lisätietoa asiasta.

Puustoisien perinnebiotooppien säilyttämistä ja hoitoa voi edellisten lisäksi rahoittaa seuraavien kahden tukimuodon avulla. Kestävän metsätalouden rahoituslain mukaista ympäristötukea (KEMERA) voi hakea perinnebiotooppien säilyttämiseksi ja niiden hoitamiseksi. Tämä kuitenkin edellyttää kohteen sijaintia Metsälain 10§ kohteen läheisyydessä. Perinnebiotooppikohde voidaan liittää tukialueeseen. Valtion budjetista rahoitetun Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden suojeluohjelman (METSO) suojelukeinot ovat kokeiluvaiheen jälkeen laajentumassa koko Suomeen. Vapaaehtoisperiaatteella toimivan ohjelman mukaisia, monimuotoisuuden kannalta keskeisimpiä elinympäristöjä voi tarjota ohjelman kautta suojeluun. Näitä elinympäristöjä ovat erilaisten runsaslähöpuustoisten metsien, metsäluhtien, maankohoamisrannikon sukkessiometsien sekä harjujen paahderinteiden lisäksi puustoiset perinnebiotoopit.

Rakennuskantaa voidaan hoitaa edellä mainitulla TE-keskuksen myöntämällä avustuksella sekä ympäristökeskusten ja Museoviraston rakennuskannan hoitoon tarkoitetuilla avustuksilla. Myös erityistuen kustannuksista osa voidaan osoittaa kohteilla sijaitsevien rakennusten tai rakennelmien kunnostamiseen.

Hoitovastuun jakautuminen

Kokonaisvastuu

Keski-Suomen ympäristökeskuksen vastuulla on perinnemaisemien kokonaistilan hahmottaminen ja hoitotilanteen pitäminen ajan tasalla ja yhteistyötahojen tiedossa. Kekäläinen 2003 toteaa, että hoitoluokkien I ja II hoidon järjestäminen ja hoitotyön laatu yksityismailla on ympäristökeskuksen vastuulla. Myös yksityismaiden luonnonsuojelualueilla, erityisesti suojeltavien lajien kasvupaikoilla sekä kaikilla yksityismaan Natura 2000-alueilla vastuu hoidosta on ympäristökeskuksella. Myöhemmin ratkaistavaksi jää hoitoluokan III hoitovastuu. Keski-Suomen ympäristökeskus edistää mahdollisuuksien mukaan myös hoitoluokan III kohteiden hoitoa, koska niiden hoidon edistämiseen ei ole nimetty vastuutahoa. Valtion mailla kaikesta hoidon järjestämisestä ja hoitotyön laadusta kaikissa hoitoluokissa vastaa Metsähallitus. Ympäristökeskus ja Metsähallitus toimivat siis hoidon koordinaattoreina.

Perinnebiotooppien hoitotilanteen pitämiseksi ajan tasalla Keski-Suomen ympäristökeskukseen ylläpitää kohdetaulukkoa. Taulukkoon päivitetään kaikki perinnebiotooppeihin liittyvä tieto sekä linkitetään siihen kutakin kohdetta koskevat dokumentit. Internetistä löytyvä luettelo Keski-Suomen perinnebiotoopeista ja niiden hoitotilanteesta pyritään päivittämään vuosittain tammikuussa.

Vaikka kokonaisvastuu on ympäristökeskuksella ja Metsähallituksella, käytännön hoitoon saattamisen työ jakautuu maaseutu- ja metsäkeskuksen, TE-keskuksen, ympäristökeskuksen ja Metsähallituksen välille. Tämä kattaa neuvontaa kohteiden säilyttämisessä, hoidossa ja rahoituksen haussa. Toimiva yhteistyö eri organisaatioiden välillä on erittäin tärkeää. Itse käytännön hoitotyön päävastuu on maanviljelijöillä ja muilla kohteiden omistajilla.

Keski-Suomen metsäkeskus

Yhteistyötä metsäkeskuksen ja ympäristökeskuksen välillä tiivistetään ja hoitoa kaipaavat kohteet käydään kohta kohdalta läpi, jotta Kemeran ympäristötukea metsäisille elinympäristöille voidaan suunnata niille kohteille joilla se on mahdollista.

Yksityismaiden puustoisilla kohteilla Metsäkeskus pyrkii suuntaamaan säilyttämisen ja hoidon tukea arvokkaille kohteille sekä kuluttaa metsäammattilaisia ja metsäkoneen kuljettajia tunnistamaan kohteet.

Keski-Suomen TE-keskus

TE-keskus vastaa tukimahdollisuuksien mahdollisimman tehokkaasta markkinoinnista kaikille asianosaisille.

Keski-Suomen ympäristökeskus

Keski-Suomen ympäristökeskus toimii käytännön työssä kaikkien kohteiden parissa erilaisten hankkeiden (mm. LUMO-yleissuunnittelu, maisemanhoitohankkeet, suojavyöhykesuunnitelmat) kautta. Keski-Suomen ympäristökeskus myös tarjoaa asiantuntija-apua aina tarvittaessa. Ympäristökeskuksessa laaditaan hoitosuunnitelmia arvokkaimmille perinnebiotooppikohteille, jotka voivat toimia ohjenuorana erityistukisuunnitelmissa. Nämä suunnitelmat eivät kuitenkaan ole yhteneviä erityistukisuunnitelmien kanssa, eikä niitä siis voida käyttää sellaisenaan, mukaan on aina liitettävä vuosittaiset hoitotoimet, toimenpidesuunnitelma sekä kustannusarvio.

Kunnat

Kunnan virkamiehet ottavat vastaan kyselyitä perinnebiotooppeihin liittyen sekä törmäävät kohteisiin maastossa. Kunnan virkamiehet ovat viranomaistahoista parhaiten lähellä ihmisiä. Kunnissa pyritään siihen että maastossa kulkevat toimijat osaavat tunnistaa perinnebiotoopit ja ohjata niiden omistajat hakemaan tukea alueiden säilyttämiseksi. Kuntien kulttuuriympäristöyhdyshenkilöt ohjaavat kysymykset ympäristökeskukseen mikäli siihen on tarvetta.

Metsähallitus

Metsähallitus vastaa kaikesta hoidon järjestämisestä ja suunnittelusta valtion mailla. Hoidon järjestämisen tehostamiseksi yhteistyötä yksityismaiden ja valtionmaiden perinnebiotooppien hoidossa tehdään aina kun se on kokonaisuuden kannalta järkevää ja tehokasta.

4.4.2

Käytännön toimijat

Viranomaistahojen rinnalla tärkeitä käytännön toimijoita ovat ProAgria Keski-Suomi sekä paikalliset Leader-toimintaryhmät.

ProAgria Keski-Suomi

ProAgria on tärkein käytännön toimija maaseudulla, sillä heiltä löytyy alan asiantuntemusta. ProAgria edistää perinnebiotooppien hoitoa tarjoamalla asiantuntija-apua maaseudun asukkaille. Maaseutukeskus markkinoi apua tuen hakemiseen ja siihen liittyvän suunnitelman tekemiseen sekä yksityisille maatalousyrittäjille että Leader-toimintaryhmien kautta rahoitettaville kohteille.

Toimintaryhmät

Maaseudun kehittämissyhistys eli toimintaryhmä kannustaa maaseudun asukkaita kehittämään omaa kotiseutuaan, lisäämään sen viihtyisyyttä sekä synnyttämään työpaikkoja ja yrityksiä. Yhdistys aktivoi, innostaa, tiedottaa, kouluttaa ja toimii hankkeiden toteuttajien apuna. Mikäli erityistuki ja ei-tuotannollisten investointien tuki tulevat yhdistysten haettavaksi, ovat toimintaryhmät oikeita tahoja tiedottamaan ja innostamaan yhdistyksiä hakemaan tukia ja kunnostamaan seudun perinnebiotooppeja.

Hoito pyritään järjestämään seuraavan järjestyksen mukaisesti.

1. Ensisijaisesti pyritään saamaan aluetta hallinnoiva maanviljelijä hoitamaan aluettaan. Erityistukineuvontaa tehostetaan edelleen kohteilla, joilla tuki on mahdollinen, mutta sitä ei ole haettu. Näin rahallinen tuki jää paikalliselle taholle ja maanviljelijöille.
Toimenpide: erityistukien markkinoiminen tilakohtaisesti sekä neuvonta ja asiantuntijatuki tuen hakemiseen. Kannustuskirje aina, kun tuki on katkolla kaikkien hoitoluokkien kohteille.
Vastuutaho: Pro Agria Keski-Suomen maaseutukeskus ja Keski-Suomen TE-keskus
2. Kohde pyritään saamaan jonkun muun maanviljelyä harjoittavan henkilön hoitoon. Arvokkaiden alueiden lähitilojen omistajille ehdotetaan alueiden vuokraamista ja tuen hakemista. Tuki jää paikalliselle tasolle ja maanviljelijöille.
Toimenpide: erityistukien markkinoiminen tilakohtaisesti sekä neuvonta ja asiantuntijatuki tuen hakemiseen. Kannustuskirje aina, kun tuki on katkolla kaikkien hoitoluokkien kohteille.
Vastuutaho: Pro Agria Keski-Suomen maaseutukeskus ja Keski-Suomen TE-keskus
3. Kohde pyritään saamaan hoitoon Leader- toimintatavan kautta (edellyttäen että siitä tulee mahdollista alkavalla ohjelmakaudella). Ensijaisesti paikallisjärjestöjen ja muiden paikallistahojen avustamana.
Toimenpide: kohdekohtainen suunnittelu yhdessä Leader- toimintaryhmien ja mahdollisten toteuttajien kanssa.
Vastuutaho: Pro Agria Keski-Suomen maaseutukeskus, Keski-Suomen TE- keskus ja Keski-Suomen ympäristökeskus
4. Muut hoitajat/rahoituskanavat
 - Arvokkaimmilla kohteilla hoitoon voidaan myöntää avustus Keski-Suomen ympäristökeskuksen toimesta.
Toimenpide: kohdekohtainen suunnittelu yhdessä toteuttajayhdistyksen tai urakoitsijan tms kanssa. Suunnitelman laadun tarkastaminen ja hyväksyminen
Vastuutaho: Keski-Suomen ympäristökeskus

4.4.3

Tiedon vaihto

Ympäristökeskus ja Metsähallitus huolehtivat hoitotiedon päivittämisestä ProAgria Keski-Suomelle, joka toteuttaa käytännössä kohteiden hoitoon saattamista erityistukien oikeutetuilla kohteilla. Vastaavasti ProAgria Keski-Suomi päivittää tietoja toiseen suuntaan, jotta tarvittaviin toimenpiteisiin voidaan ryhtyä, jos erityistuki ei tule kyseeseen. Yhteistyössä toimitaan niillä kohteilla, joilla tilan itsensä on mahdotonta saada erityistukea. Näillä kohteilla pyritään erityistuen hyväksikäyttöön ensin jonkun toisen maanviljelijän, sitten erilaisten yhdistysten toimesta (Leader-toimintatapa). TE-keskus markkinoi tukia ja lähettää kannustuskirjeen perinnemaisematiloille aina tuen ollessa katkolla.

Yhteenveto: Perinnebiotooppien hoito Keski-Suomessa

Perinnebiotooppien hoitoa pyritään tehostamaan, edellyttäen kuitenkin siihen suunnattua rahoitusta. Yhteenvetotaulukon (Taulukko 2) mukaan voidaan olettaa että noin 74% inventoiduista perinnebiotooppikohteista on mahdollista saada hoidon piiriin. 50% on tällä hetkellä hoidossa, 24 % on mahdollista saada hoitoon. Hoidon tehostamista varten kaikki maakunnan perinnebiotoopit on asetettu hoitotarpeen mukaiseen kiireellisyysjärjestykseen. Hoidon tehostamisen ensimmäisessä vaiheessa keskitytään tässä priorisoinnissa korkeimman luokan saaneisiin kohteisiin. Kohdekohtaisessa priorisoinnissa ensisijaiseen, kiireelliseen hoitoluokkaan nousi 30 kohdetta. Näistä kohteista 8 on hoidotta, kaksi on hoidossa ainoastaan osittain. Vuoteen 2010 mennessä ensisijaisena tavoitteena on hoitoluokan I saaminen hoitoon ja kaikkien kohteiden pitäminen hoidossa ilman hoitotaukoja. Lisäksi pyritään hoidon tehostamiseen. Hoitoluokan I lisäksi hoitoon saadaan kohteita myös muista hoitoluokista erilaisten hankkeiden tai muun toiminnan kautta. Kohteiden kunnostaminen priorisoidaan alueellisesti.

Myös hoitoluokka II on kiireellisen hoidon tarpeessa. Hoitoluokan II kohteista hoidotta on 12 kohdetta. Lisäksi 4 on hoidossa vain osittain. Hoitoluokan II kohteita pyritään saamaan hoidon piiriin mahdollisuuksien mukaan, mutta systemaattinen hoidon järjestäminen aloitetaan vasta, kun hoitoluokasta I mahdolliset kohteet on saatu hoitoon. Vuonna 2010 hoito-ohjelmaa päivitetään tältä osin. Tavoitteiden saavuttamiseksi pyritään käynnistämään EU-rahoitteinen hanke.

Hoitoluokkien I ja II hoidon koordinoinnista vastaa Keski-Suomen ympäristökeskus. Hoidon tilaa seurataan ja hoitoon saattamista edistetään myös hoitoluokassa III. Valtion mailla toimii kaikissa hoitoluokissa Metsähallitus.

Hoitoon saattamisessa ja kohteiden säilyttämisessä vastuu jakautuu Keski-Suomen Metsäkeskuksen, ProAgria Keski-Suomen, Keski-Suomen TE-keskuksen sekä Keski-Suomen ympäristökeskuksen välille. Runsas yhteistyö on toivottavaa. Käytännön hoitotyö on maanviljelijöiden ja muiden kohteiden omistajien vastuulla. Ensisijainen rahoituskanava on maatalouden ympäristötuen erityistuki. Kohteita pyritään saamaan hoitoon myös muiden kansallisten ja kansainvälisten rahoitusten turvin sekä muiden toteuttajien avulla.

5 Työvälineet

Työvälinepankkeja perustetaan tarpeen mukaan. Näillä näkymin tarvetta olisi ainakin kahdelle välinepankille. Toinen eteläiseen ja toinen pohjoiseen Keski-Suomeen. Näiden lisäksi ympäristökeskus toimii yhtenä välinepankkina. Toimivia välinepankin sijaintipaikkoja voisivat olla erilaisten yhdistysten tilat.

Alkuun välinepankit sisältävät viikatteita haravoita ja hankoja. Mikäli jossain päin Keski-Suomea hoitotyö runsaasti lisääntyy voidaan harkita myös niittokoneen hankkimista. Tällä hetkellä Keski-Suomen ympäristökeskuksessa on yksi vaikeisiin olosuhteisiin suunniteltu käsikäyttöinen niittokone, jota saa lainata korvauksetta maiseman- ja perinnebiotooppien hoitoon.

6 Hoitosuunnitelmien laadinta

6.1

Yksityismaat

Suunnitelmallinen hoito on tärkeää kaikkien perinnebiotooppien luonnonsuojelullisten ja kulttuurihistoriallisten arvojen säilymisen ja hoidon kehittämisen kannalta. Hoitosuunnitelmien laadinta on Keski-Suomen osalta alussa. Suunnitelma on laadittu vain seitsemälle hoitoluokan I kohteelle. Hoitoluokan I kohteiden hoitosuunnitelmien laadinta on välttämätöntä ja kiireellistä lähes kaikilla kohteista. Hoitoluokan I ja II kohteilla hoitosuunnitelmat laatii tai niiden laadintaa valvoo Keski-Suomen ympäristökeskus.

Hoitoluokan I kohteilla suunnitelmallisuus on tärkeää nimenomaan arvojen säilyttämisen kannalta, mutta alempien hoitoluokkien hoidon suunnitelmallisuutta ei kuitenkaan tulisi vähätellä. Perinnemaisemien määrä on kaventunut niin pieneksi, että myös ennallistettavat kohteet tulisi ottaa täysimääräisesti huomioon. Suunnitelmallinen hoito rehevöityneillä, umpeenkasvaneilla tai muuten arvonsa menettäneillä perinnebiotoopeilla kasvattaa niiden arvoja. Myös esimerkiksi matalan arvoluokan saaneen puustoltaan talousmetsämäisen kohteen arvo kasvaa puuston oikeaoppisen hoidon myötä.

Siten myös hoitoluokan III sekä kunnostettavien kohteiden suunnitelmien teko on tärkeää, mutta niiden suunnitelmalliselle laadinnalle ei ole tällä hetkellä resursseja. Talkoovoimin hoitoon otettavat kohteet nousevat hoitosuunnitelmien laadinta-ai-

kataulussa hoitoluokan I kohteiden rinnalle. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä että mikäli jokin paikallinen taho ilmoittaa halukkuutensa hoidon toteuttamiseen jollain perinnebiotooppikohteella, ympäristökeskus tukee näitä tahoja mahdollisuuksiensa mukaan laatimalla alueelle hoitosuunnitelman sekä tarjoamalla rahoitus- ja hoitoneuvontaa.

Koska perinnebiotooppien hoitoaste on laskenut rajusti Keski-Suomessa, pyritään hoitosuunnitelmia tekemään enemmän kuin hoito-ohjeen edellyttämä 3-5 vuosittain. Osalla kohteista on tosin tarpeen vain erityistukeen liitetyn hoitosuunnitelman tarkentaminen ja täydentäminen. Käytännössä hoitosuunnitelmia laaditaan runsaasti erityistukien haun yhteydessä, mutta niiden laatu vaihtelee. Keski-Suomen ympäristökeskus antaa lausunnot perinnebiotooppien hoito- erityistukihakemuksista, joten hoitosuunnitelmien laadun valvonta käy tätä kautta. Lausunnon annossa ei kuitenkaan pystytä yksityiskohtaisesti tarkastelemaan hoitotoimenpiteitä.

6.1.1

Hoitosuunnitelmat hoitoluokan I kohteille

Toistaiseksi hoitosuunnitelma on laadittu vain seitsemälle hoitoluokan I kohteelle. Noin 90 hehtaaria (22 kohdetta) on ilman kunnollista hoitosuunnitelmaa. Kuudella näistä 22 kohteesta on erityistukisopimus ja sen mukainen hoitosuunnitelma. Nämä suunnitelmat ovat kuitenkin usein hyvin suurpiirteisiä, eivätkä pysty parhaalla mahdollisella tavalla säilyttämään kohteen monimuotoisuutta. Suunnitelmat tarkastetaan ja kohteille laaditaan tarkemmat suunnitelmat mikäli niille on tarvetta. Hoitoluokan I kohteiden hoitosuunnitelmien teosta vastaa ympäristökeskus. Hoitosuunnitelmien laadinta ja samalla kohteiden hoitoon saattaminen pyritään toteuttamaan viiden vuoden kuluessa.

Keski-Suomen ympäristökeskuksessa aktiivinen hoidon suunnittelu ja järjestäminen on jo aloitettu hoitoluokassa 1. Jotta hoitoluokan I kohteille saadaan hoitosuunnitelmat vuoteen 2010 mennessä tulee hoitosuunnitelmia tehdä 4-10 vuosittain. Hoidon järjestäminen tehdään samassa järjestyksessä kun hoitosuunnitelmien laadinta, näin resurssit saadaan tehokkaasti käytettyä ja hoito on alusta asti tavoitteellista.

Keski-Suomen ympäristökeskus on laatinut hoitoluokassa I suunnitelmien laadinnalle kohdekohtaisen aikataulun. Koska merkittävää rahoitustahoa suunnitelmien tekemiseen ei tässä vaiheessa ole, on niiden laadinta jaettu kolmelle vuodelle. Hoitosuunnitelmat ovat kuitenkin hyvin tärkeä hoidon laadun tarkkailun väline ja apu, eteenkin kun hoidon toteuttaa joku muu kuin Keski-Suomen ympäristökeskus.

6.1.2

Hoitosuunnitelmat hoitoluokkien II ja III kohteille

Hoitoluokkien II ja III kohteilla ei pääsääntöisesti ole hoitosuunnitelmia, lukuun ottamatta erityistukihakemukseen liitettäviä hoitosuunnitelmia. Näiden hoitoluokkien hoitosuunnitelmien teolle ei ole tällä hetkellä resursseja. Niiden tekoa pidetään kuitenkin tärkeänä ja se otetaan esille aina kun joku perinnebiotoopeista osuu esimerkiksi hankkeiden toiminta-alueille. Erityistuen piirissä olevien kohteiden hoitoa pystytään jollain tasolla seuraamaan ja hoitotapoja kommentoimaan lausunnonannon yhteydessä. Kohteilla, joilla hoito aloitetaan jonkun muun kuin erityistukea hakevan maaviljelijän toimesta hoitosuunnitelman tekoa pidetään erityisen tärkeänä. Ympäristökeskus pyrkiikin hoitoluokassa II tekemään hoitosuunnitelman kaikille hoitoon otettaville kohteille. Hoidon aloittaminen ei saa olla kiinni hoitosuunnitelman puuttumisesta, joten kaikissa hoitoluokissa kohteita voidaan ottaa hoitoon ilman hoitosuunnitelman laatimista. Hoitoluokassa II on kuitenkin tärkeää, että hoitosuunnitelma laaditaan mahdollisimman pian hoitoon ottamisen jälkeen.

Valtion maat

Metsähallitus laatii hoitosuunnitelmat kaikille valtion maiden perinnebiotoopeille. Luutsaaren kohteelle on laadittu hoitosuunnitelma vuonna 1995, se päivitetään lähivuosina. Metsähallituksen hallinnassa olevista kohteista Luutsaari kuuluu hoitoluokkaan I. Perälän niitty ja laidunmetsä Luhangassa on sijoitettu hoitoluokkaan II. Hoidon edetessä sillä on potentiaalia nousta erittäin arvokkaaksi perinnebiotooppikohteeksi. Viljamensaaren hoitosuunnitelma valmistuu vuonna 2006 yhteistyössä ympäristökeskuksen kanssa. Hoitosuunnitelmien teko käynnistetään lähivuosina kaikille Metsähallituksen hallinnassa oleville perinnebiotooppikohteille sekä perinnemaisemaksi kunnostettaville kohteille.

7 Koulutus ja ympäristökasvatus

Perinnebiotooppien tunnistamisen ja hoidon koulutusta tarvitaan laajasti. Metsäsektorilla tunnistaminen tulisi tehdä metsänkäsittelyn suunnitteluvaiheessa, näin hakkuu voidaan toteuttaa kohteen arvoja vaalien tai jättää toteuttamatta ja ottaa alue muuhun käyttöön. Hoidon toteutusvaiheessa perinnebiotooppien säilymistä ja hoidon onnistumista parantaa toteuttajan asiantuntemus. Viljelijäpuolella kohteiden tunnistaminen auttaa erityistuen hakuun ja hoidon hallitseminen kunnon hoitosuunnitelman laadintaan, tämä taas auttaa tuen saamisessa ja lopulta arvojen säilymisessä. Kunnissa tarvitaan asiantuntemusta, jotta asiaa voidaan viedä sitä kautta maanviljelijöiden suuntaan, myös TE-keskusten valvontaviranomaiset tarvitsevat koulutusta.

Vuosina 2003-2005 toimineen Polku mansikkapaikoille hankkeen tuottama opetusvideo on hyvä alku hoidon opetuksen kehittämiseksi. Lisäksi hankkeen kokoama esittelytilaverkosto tarjoaa mahdollisuuden tutustua kohteisiin ja niiden hoitoon käytännössä. Video ja tilaopas toimitettiin vuonna 2006 Metsäkeskus Keski-Suomelle, Jämsän seudun koulutuskeskuksen maatalous- ja puutarhaoppilaitokseen, Tarvaalan ammattikorkeakouluun, POKE:n, Keski-Suomen TE-keskuksen maaseutuosastolle sekä Keski-Suomen luonnonsuojelupiirille. Hanke toteutettiin yhteistyössä ProAgria Keski-Suomen kanssa, joten he saivat materiaalit automaattisesti.

Perinnebiotooppien ja maatalousluonnon monimuotoisuuden aihealuetta tuodaan esille aina kun siihen tarjoutuu mahdollisuus. Asiasta kerrotaan esimerkiksi ympäristökasvatustilaisuuksissa, tempauksissa ja oppilasvierailuilla. Perinnebiotooppien huomioon ottaminen viedään laadittavaan Keski-Suomen ympäristökeskuksen kulttuuriympäristökasvatusstrategiaan.

8 Hoidon järjestämisen, koulutuksen ja hoitosuunnitelmien laadinnan resurssitarpeet

Hoidon edistämiseksi ja tehostamiseksi olisi tärkeää, että paikallistieto säilyisi hoidon koordinaattoreilla. Koordinaattorin vaihtuessa jatkuvasti, häviää paikallistieto alueista henkilön mukana. Ennen kaikkea tärkeää olisi saada SYKE:n vastuuhenkilö koordinoimaan perinnemaisemien hoidon järjestämisen, seurannan sekä hoidon kehittämistä.

8.1

Koulutus, neuvonta ja suunnittelu

Uusien kevennettyjenkin tavoitteiden saavuttaminen vaatii edelleen resurssien kasvattamista. Hoitotavoitteisiin ja hoitosuunnitelmien laadinnan tavoitteisiin päästään ainoastaan tukien tehokkaalla markkinoinnilla, asianomaisten koulutuksella sekä järjestelmällisellä suunnittelulla. Keski-Suomen ympäristökeskuksen vetovastuu vaatii useita työkuukausia vuosittain. Kohteiden tiedon ajantasaistamiseen, hoidon järjestämisen neuvotteluihin ja suunnitteluun kuluu myös resursseja eteenkin vuosina 2007 ja 2008, jolloin Leader-toimintatavan kautta tehtävää perinnebiotooppien hoitoa herätellään henkiin. Jotta Leader-mahdollisuus saadaan tosissaan käyttöön, tulee tiedotuksen olla tehokasta ja runsasta. Kun ryhmiä ja yhdistyksiä saadaan aktivoitua, ovat suunnittelu ja tuenhakuprosessit vielä edessä. Erityistukien markkinointi viljeliöille ja Leader-toimintaryhmille on erittäin tärkeää, sillä siten hoidon taloudellinen kuormitus ympäristöhallinnolle vähenee.

Vuosittaiset kustannukset

Tietokantojen päivittäminen, yhteistyötahojen tiedottaminen, sähköisen tiedon päivitys	20htp
Koulutuksen järjestäminen (suunnittelu, tilaisuudet 4/vuosi)	8htp
Uuden ohjelmakauden neuvonta (2007-2008) (tilaisuudet, kohdekohtainen suunnittelu, Leader-ryhmät ja yhdistykset)	30htp
Hoitosuunnitelmat (5-10 vuosittain, yksi maastokäynti/kohde)	40htp
Uusien kohteiden inventoinnit ja tiedon käsittely (~4 kohdetta/vuosi)	5htp
Neuvontakäynnit kohteille, asiakkaiden toiveet, hoidon valvonta, tiedotus, tapahtumat yms.	10htp
Kulttuuriympäristöjen yleinen edistämistyö (ympäristökasvatus, ohjausryhmät yms.)	3htp
Ympäristökeskuksen omat hoitokohteet ja hoitoluokan I hoidon järjestäminen (suunnittelu, hoito)	30htp
Erityistukilausunnot (pb-hoito)	60htp
Yhteensä	206 htp 10 htkk

Hoidon toteuttamisen kustannukset

Perinnebiotooppin hoidon kustannukset riippuvat suuresti kohteen sijainnista, kunnosta ja laajuudesta sekä laiduneläinten saatavuudesta. Täten kohteiden hoidon kustannuksia on erittäin vaikea arvioida. Tässä esitetään arvio resurssitarpeesta hoito-ohjelmassa esitettyjen tavoitteiden toteuttamiseksi vuoteen 2010 asti.

Keskisuomalaiset perinnebiotoopit ovat yleensä pinta-alaltaan pieniä. Pienillä kohteilla hehtaarikohtaiset kustannukset nousevat suuriksi. Vähimmillään se kuitenkin on 500€ hehtaarille vuodessa. Pienialaisilla kohteilla hoidon järjestäminen niittämällä saattaa olla edullisempi vaihtoehto, ongelmaksi kuitenkin nousevat puustoiset pienialaiset kohteet, joilla laidunnus on välttämätöntä.

Hoitoluokan I kohteista 8 pinta-alaltaan noin 43 hehtaaria on tällä hetkellä hoidotta. Täten näiden hoidon karkeasti arvioidut kustannukset ovat yhteensä 21 500 vuodessa. Liehun, Konkarin, Vaivaharjun ja Ahvenjärven pienialaisilla kohteilla kustannukset hehtaaria kohden ovat yli arvioidun 500 euron, mutta suuremmilla ne jäävät todennäköisesti alle 500 euron. Luku ei sisällä edellä laskettuja koordinaattorin kuluja. Osa hoidosta saadaan toteutettua erityistukien ja hankkeiden avulla, osaltaan varoja voidaan käyttää hoitoluokan II hoidon järjestämiseen. Erityistuen piiriin saatavien kohteiden määrä tulee riippumaan uuden EU-ohjelmakauden alkaessa uusien tukimuotojen markkinoinnista ja neuvonnan laajuudesta ja siten hoidon kehittämisen osapuolista, joille vastuu on asetettu.

Hoitoluokan II kohteista hoidotta on 12 kohdetta. Hoitoluokan II kohteita pyritään saamaan hoidon piiriin mahdollisuuksien mukaan, mutta aktiivinen hoidon järjestäminen aloitetaan vasta, kun hoitoluokasta I mahdolliset kohteet on saatu hoitoon. Hoidon tehostamiseen on tarvetta hoidossa olevilla kohteilla. Vuonna 2010 hoito-ohjelmaa päivitetään tältä osin.

Hoidon toteuttamisen resurssitarve on täten yhteensä noin 86 000 € vuoden 2010 loppuun saakka. Hoitoluokan II kohteiden hoitamisen resurssitarve määritetään viimeistään vuonna 2010.

9 Hoito-ohjelman toimenpiteet vuosille 2006-2008

KSU= Keski-Suomen ympäristökeskus

PRO= ProAgria Keski-Suomi

TE= Keski-Suomen TE-Keskus

MEK= Metsäkeskus Keski-Suomi

Vuonna 2006

Koulutus ja neuvonta

- Valmistuivat opas sekä video ohjaamaan perinnebiotooppien tunnistamista ja hoitoa ja maakunnallinen perinnebiotooppien hoito-opas (KSU)
- Kotimaan matkailumessut Tampereella (yhteisosasto Pirkanmaan ympäristökeskuksen kanssa, perinnebiotooppien esittelytilaverkoston markkinointia)
- Koulutusta metsäsektorille koulutuspäivässä muinaismuistot ja perinnebiotoopit (KSU, MEK)
- Koulutus "kulttuuriympäristöt kaavoituksessa" Keski-Suomen kuntien kaavoittajille ja rakennustarkastajille (KSU)
- Koulutusta alan oppilaitoksissa (PRO,KSU) (Tarvaalan maaseutuoppilaitos, Jyväskylän Yliopisto)
- Vuoden 2007 toimenpiteiden valmistelu
- Erityistuen ulkopuolelle jäävien kohteiden hoidon järjestämisen suunnittelu: Konnassaari, Liehu, Mäentalo, Matila

Hoitosuunnitelmat

- ProAgria laatii erityistukisuunnitelmia, hoitoluokan I kohteilla hoitosuunnitelman tarkkuuteen tulee kiinnittää erityistä huomiota (PRO)
- Hoitosuunnitelmien systemaattinen laadinta hoitoluokan 1 kohteilla (4-6 kpl tärkeysjärjestyksessä): Konnassaari, Mäentalo, Viljamensaari, Koivulahti, Liehu, Hettee (KSU)

Perinnebiotooppien hoitoon saattamiseen tähtäävän hankkeen suunnittelu ja rahoituksen hakeminen

Hoitotaulukon päivittäminen (KSU)

Päivitystäydennysraportti julkaisuun Keski-Suomen perinnemaisemat (KSU)

Vuonna 2007

Koulutus ja neuvonta

Uuden ohjelmakauden alkaessa koulutusta tukien hakuun (KSU,TE, PRO)

- Pidetään koulutustilaisuus kuntien maatalousviranomaisille ja jokaisesta kunnasta löytyvälle kulttuuriympäristöyhdyshenkilöille
- Kohdetiedot uudelleen kuntiin (KSU)
- Tehostettu tuki-info eri puolilla Keski-Suomea (TE, KSU, PRO)
- Kirjoituksia paikallislehtiin (KSU, PRO)
- Tilakohtaista neuvontaa (PRO)
- Tiedotus ja tuki-info suoraan Leader- ryhmille, mahdollisesti kokouksen järjestäminen (KSU)
- Yhdistysten aktivointi (KSU)
- Leader- ryhmien ja yhdistysten välille yhteinen kokous (KSU, PRO,TE)
- Avustus hoitosuunnitelmien teossa (PRO)
- Koulutusta alan oppilaitoksissa (PRO,KSU)
- Koulutusta metsäammattilaisille ja metsäkoneen kuljettajille (MEK)

Erityistuen ulkopuolisten kohteiden hoidon käytännön järjestäminen:

Konnassaari, Liehu, Mäentalo, Matila ja hoidon järjestämisen suunnittelu:

Mattila, Hettee + 2 muuta (useita muita, mikäli hanke saadaan käynnistettyä)

Vuosina 2003-2005 inventoitujen kohteiden tietojen vienti Herttaan

(ohjeistuksen mukaan), inventointimateriaalin asianmukainen tallentaminen

Hoitosuunnitelmat

- erityistukikohteilla maaseutukeskus laatii suunnitelmia, hoitoluokan 1 kohteilla hoitosuunnitelman tarkkuuteen tulee kiinnittää erityistä huomiota (PRO)
- hoitosuunnitelmien systemaattinen laadinta hoitoluokan 1 kohteilla: Mäentalo, Hettee, Mäenpää, Partalanmäki, Multa-Korppila, Huusko

Perinnebiotooppien hoitoon saattamiseen tähtäävän hankkeen käynnistäminen

(mikäli rahoitus järjestyy)

Hoitotaulukon päivittäminen ja tiedon jakaminen (KSU)

Metsäisten kohteiden hoitotilan tarkastus yhdessä Metsäkeskuksen kanssa

(KSU,MEK)

Vuonna 2008

Koulutus ja neuvonta

Jatketaan koulutusta tukien hakuun (KSU,TE, PRO)

- Tehostettu tuki-info eri puolilla Keski-Suomea (TE,KSU, PRO)
- Kirjoituksia paikallislehtiin(KSU, PRO)
- Tilakohtaista neuvontaa (PRO)
- Tiedotus ja tuki-info suoraan Leader- ryhmille (KSU)
- Yhdistysten aktivointi (KSU)
- Leader-ryhmien ja yhdistysten välille yhteinen kokous (KSU, PRO,TE)
- Avustus hoitosuunnitelmien teossa (PRO)

Hoitotaulukon päivittäminen ja tiedon jakaminen (KSU)

Hoidon valvonta (KSU, TE)

Hoitosuunnitelmien systemaattinen laadinta hoitoluokan I kohteille (5-6)

Hoitoluokkien I ja II hoidon tilan seuranta (KSU)

10 Hoito-ohjelman päivitys

Monet hoito-ohjelman kohdat ovat luonteeltaan muuttuvia. Hoito-ohjelmaa päivitetään aina kun siihen esiintyy tarvetta. Vuosittaisia tavoitteita pyritään päivittämään vuosittain. Päivitys on tehtävä kuitenkin viimeistään vuonna 2010, jolloin laaditaan hoitosuunnitelmien laadinta-aikataulu hoitoluokan II kohteille. Hoito-ohjelman tekijä antaa luvan päivittämiselle aina kun siihen on tarvetta. Hoito-ohjelma on tallennettu Keski-Suomen ympäristökeskuksen M-verkkolevylle.

11 Ota yhteyttä!

Perinnebiotooppeihin ja niiden hoitoon liittyvissä kysymyksissä voit ottaa yhteyttä jokaisessa Keski-Suomen kunnasta löytyvään kulttuuriympäristöyhdyshenkilöön tai Keski-Suomen ympäristökeskuksen perinnebiotoopeista vastaavaan henkilöön. Yhteystiedot Keski-Suomen ympäristökeskus: Suunnittelubiologi Maija Mussaari, Maija.Mussaari@ymparisto.fi, p. 040 5526018.

II Lähteet

- Anonyymi 2000: Perinnemaisemien hoitotyöryhmän mietintö. Perinnebiotooppien hoito Suomessa. Suomen Ympäristö 443. Oy Edita Ab, Helsinki.
- Esitys manner-suomen maaseudun kehittämisohjelmaksi: http://www.mmm.fi/attachments/5guynGgYN/5hYYZ3Go1/Files/CurrentFile/Esitys_Manner-Suomen_maaseudun_kehittämisohjelmaksi_03082006.pdf
- Kekäläinen, H. 2003: Ohje hoito-ohjelmasta.
- Kivelä, R 2000: Keski-Suomen perinnemaisemat. Alueelliset ympäristöjulkaisut 175. Jyväskylä.
- Mussaari, M., Koskinen, M. & Horppila-Jämsä, L. 2005: Keski-Suomen maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden ja perinnemaisemien päivitys- ja täydennysinventointi 2004-2005. Keski-Suomen liitto.
- Pykälä, J. ym. 1994: Perinnemaisemien inventointiohjeet. Vesi- ja Ympäristöhallituksen monistesarja 559. Helsinki.
- Liedenpohja-Ruuhijärvi, M., Kääntönen, L., Schultz, T., Krogerus, K. ja Palokoski, M. 1999: Pirkanmaan perinnemaisemat. Alueelliset ympäristöjulkaisut 125. Viestipaino Oy, Tampere.
- Luoto, M & Schulman, A. 2006: Käsite "High Nature Value farmland" ja luontoarvokkaiden maatalous-alueiden inventointi Suomessa. Internetjulkaisu. Suomen ympäristökeskus, Tutkimusosasto luonnon monimuotoisuuden tutkimusohjelma.
- Uusitalo, A. 2006: Ekologisesti arvokkaiden alueiden huomioiminen maakuntakaavoituksessa. Keski-Suomen liitto b 157.
- Vainio, M., Kekäläinen, H., Alanen, A. ja Pykälä J. 2001: Suomen perinnebiotoopit. Suomen ympäristö 527. Vammalan kirjapaino Oy.
- Virola, T. 2003: Perinnebiotooppikohteiden hoidon priorisointi Keski-Suomessa. Keski-Suomen ympäristökeskus. Julkaisematon.

KUVAILULEHTI

Julkaisija	Keski-Suomen ympäristökeskus			Julkaisu-aika 2007 Helmikuu
Tekijä(t)	Maija Mussaari			
Julkaisun nimi	Keski-Suomen perinnebiotooppien hoito-ohjelma			
Julkaisusarjan nimi ja numero	Keski-Suomen ympäristökeskuksen raportteja 1 2007			
Julkaisun tema				
Julkaisun osat/ muut saman projektin tuottamat julkaisut				
Tiivistelmä	<p>Perinnebiotoopit eli perinteisen maankäytön myötä syntyneet luontotyytit ovat vähentyneet vuosisadan vaihteesta lähtien, viimeisen 50 vuoden aikana lähes olemattomiin. Samalla ovat taantuneet niille ominaiset eliölajit ja yhteisöt.</p> <p>Perinnebiotooppeja kartoitettiin Keski-Suomessa vuosina 1992-1997 sekä 2004-2005. Kartoitusten perusteella perinnebiotooppeja on Keski-Suomessa yhteensä vajaat 200 kappaletta. Kohteiden määrä on laskussa, sillä useiden kohteiden hoito on loppunut tai loppumassa. Vain noin 50% kohteista on hoidon piirissä. Vielä käytössä olevienkin kohteiden kunto saattaa olla huono sillä hoito on usein alueita rehevöittävää.</p> <p>Keski-Suomen alueellinen perinnebiotooppien hoito-ohjelma on laadittu hoidon järjestämisen ja tehostamisen tueksi. Perinnebiotooppien hoito-ohjelma käsittää kohteiden nykytilan tarkastelun, perinnebiotooppien hoidon tavoitteet, toimenpiteet, kiireellisyysjärjestyksen, rahoitusmahdollisuudet, tärkeimmät toimijat hoidon kehittämisessä ja hoitosuunnitelmien laadinnan aikataulun. Hoito-ohjelman avulla perinnebiotooppien tilaa pyritään järjestelmällisesti kohentamaan, aloittaen kiireellisimmin hoitoa kaipaavista kohteista.</p> <p>Suurimpana Keski-Suomen perinnebiotooppien hoidon haasteena 2000-luvulla on maataloustuotannon tehostuminen ja pienten karjatilojen vähentyminen. Perinnebiotooppien hoidon tehostamiseksi maanviljelijöiden rinnalle on löydettävä uusia toimijoita. Tärkein perinnebiotooppien hoidon tehostamisen toimenpide on järjestelmällinen hoidon järjestäminen yhdessä eri toimijoiden kanssa, aloittaen kiireellisimmin hoitoa kaipaavista kohteista. Keskeisessä asemassa ovat myös tiedon lisääminen sekä maatalouden ympäristötuen erityistukien ja ei-tuotannollisten investointien tuen täysimääräinen hyödyntäminen. Osana tätä hoito-ohjelmaa on arvio tarvittavasta rahoituksesta perinnebiotooppien tilan parantamiseksi.</p> <p>Keski-Suomen perinnebiotooppien hoito-ohjelmaa kommentoivat ja sen hyväksyivät Keski-Suomen kulttuuriympäristöryhmän jäsenet.</p>			
Asiasanat				
Rahoittaja/ toimeksiantaja	Keski-Suomen ympäristökeskus			
	ISBN (nid.)	ISBN 978-952-11-2650-5 (PDF)	ISSN (pain.)	ISSN 1796-1904 (verkkok.)
	Sivuja 46	Kieli suomi	Luottamuksellisuus julkinen	Hinta (sis.alv 8 %)
Julkaisun myynti/ jakaja	Keski-Suomen ympäristökeskus			
Julkaisun kustantaja	Keski-Suomen ympäristökeskus			
Painopaikka ja -aika				

LIITTEET

Liite I

Keski-Suomen perinnebiotooppikohteet

Perustuu siihen tietoon, joka on ollut päivityshetkellä saatavilla. Pääosalle uusista kohteista ei ole vielä kirjattu pinta-alaa, eikä hoitoluokkaa. Tiedot täydentyvät jatkuvasti.

Kunta	Nimi	Pinta-ala	Arvo	Hoito-luokka	Hoitotilanne	Hoidossa=O, Ei Hoidossa=E, Osittain hoidossa= E/O, Ei tietoa= tyhjä
Hankasalmi	Lääni	7,5	P	III	O	
Hankasalmi	Mäki-Laurila	3,3	P+	III	O	
Hankasalmi	Paukkula	0,8	P	III	E	
Hankasalmi	Ranta-Keurula	59,2	P-	III	O	
Hankasalmi	Säkinmäki	1,3	P	III	O	
Jkl mlk	Hautala	10,7	M	III	E/O	
Jkl mlk	Ilomäki	0,2	P	I	E/O	
Jkl mlk	Kuukanpää	2,4	P-	III	E	
Jkl mlk	Riuttamäki	1,1	P	III	E	
Jkl mlk	Rättäli	0,1	M-	II	O	
Joutsa	Konnassaari	19,2	V	I	E	
Joutsa	Mattila	8	P	III	E	
Joutsa	Mesiäinen	1	P	III	O	
Joutsa	Mäenpää (Mäenperä)	5,6	M	I	E	
Joutsa	Vanha-Kälä	4,4	M → P	III	E	
Joutsa	Vehmaa	1	P-	III	O	
Joutsa	Vähä-Puttola	11,8	M+ → M	I	O	
Jämsä	Arvaja	0,6	P+	II	E	
Jämsä	Kattilamäki	0,4	P	II	O	
Jämsä	Multamäki	0,6	P	III	O	
Jämsä	Mäyhylä		P-		E	
Jämsä	Petäjämäki	1,4	P+	III	O	
Jämsä	Peurala	0,2	P	I	O	
Jämsä	Siipelä	2,8	P	III	O	
Jämsä (Kuorevesi)	Haukijärvi	4,5	P-		O	
Jämsä (Kuorevesi)	Peltoinlammi	1,5	P+		O	
Jämsänkoski	Koivukumpu	0,5	P-	III	O	
Jämsänkoski	Tavilampi	1,5	P-	III	O	
Jämsänkoski	Uuttana	0,2	P-	III	E	
Kannonkoski	Hevosharju	2,7	P-	III	O	
Karstula	(Vilhelä), Viitala	2	P	III	E	
Karstula	Hiekkaranta	0,5	P	III	O	
Karstula	Koivuniemi	8	P	III	E	
Karstula	Niemelä	12	P	III	O	
Karstula	Salintupa	0,5	P-	III	O	
Karstula	Vaivaharju	0,2	P	I	E	
Keuruu	Kivi-Mannila	1	P	II	E/O	
Keuruu	Kokkola	n. 2	P		O	
Keuruu	Kärki	4,2	P-	III	O	
Keuruu	Murtomäki	1,2	P-	III	O	
Keuruu	Paloranta	4,3	P+	III	O	
Keuruu	Pohjala	0,7	P-	III	O	
Keuruu	Purola	3,9	P+	III	O	
Keuruu	Valkeaniemi	3,93	M	II	E	
Keuruu	Vuorela	0,3	P	III	O	
Keuruu	Ylinen-Liukko	1,68	P+		O	
Kinnula	Ahola	1	P+	III	O	
Kinnula	Hautala	1,9	M-	II	O	
Kinnula	Keskustalo (=julk.Markojärvi)	2,4	P	III	O	
Kinnula	Laitala	1,4	P-	III	O	
Kinnula	Petäjistö	5,4	M-	II	O	
Kinnula	Urpila	1,2	P-	III	E	
Kinnula	Vahtila	5,2	V	I	O	
Kivijärvi	Hiitola	3,7	P	III	O	
Kivijärvi	Kankaa	1,1	P+	III	E	
Kivijärvi	Mäkelä	1	P	III	O	
Kivijärvi	Tiejärvi	0,35	P	III	E	
Kivijärvi	Varismäki	0,7	P	III	O	
Konnevesi	Angeriastaival	n. 4	P+		O	
Konnevesi	Anttila	1,1	P+	II	O	
Konnevesi	Hakala	0,5	P	III	E	

LIITTEET

Liite I

Keski-Suomen perinnebiotooppikohteet

Konnevesi	Itäniemi	0,8	P	III	O
Konnevesi	Jouhtiniemi	0,6	P-	III	O
Konnevesi	Järvenpää	10,4	P-	III	
Konnevesi	Onkilahti	1,9	P	III	O
Konnevesi	Sulkula	1,2	P	III	O
Konnevesi	Vanha-Heikkilä	5,1	P-	III	
Korpilahti	Ala-Painaa	4,7	P+	II	E
Korpilahti	Alpakka	4,1	P	III	O
Korpilahti	Autioniemi	5,5	M-	I	O
Korpilahti	Huujärvi	5,4	P+	III	O
Korpilahti	Härkölahti	1	P+	III	O
Korpilahti	Ilomaa	2,8	P-	III	O
Korpilahti	Karila	1,7	P	III	O
Korpilahti	Kassaaren Välilä	5,8	P+	II	E/O
Korpilahti	Kirkonmäki	0,3	M-	II	O
Korpilahti	Kotiranta		P-		O
Korpilahti	Kulmala	0,4	P	III	E
Korpilahti	Kääjinsalmi	2,2	M+	I	E/O
Korpilahti	Könnö	0,8	P	III	O
Korpilahti	Leustu	35,8	M-	II	E/O
Korpilahti	Mattila	0,8	M-	II	E
Korpilahti	Niemelä	6	P	II	O
Korpilahti	Pohjola	9,2	P+	III	E
Korpilahti	Putkilahden rantaniityt	15,8	P	II	O
Korpilahti	Ruutana	0,7	P	III	O
Korpilahti	Vaarunniitty	0,5	P	III	O
Korpilahti	Viljamsaari	36	P+	I	O
Kuhmoinen	Hakki	0,1	M-	III	E
Kuhmoinen	Huusko	2,7	M-	I	O
Kuhmoinen	Kartano-Hakki	0,7	P	II	E/O
Kuhmoinen	Konkari	2,2	M	I	E
Kuhmoinen	Liehu	0,5	M-	I	E
Kuhmoinen	Luutsaari	33,6	M-	I	O
Kuhmoinen	Multa-Korppila	2,9	P+	I	O
Kuhmoinen	Nurmela	1,5	P	II	E
Kuhmoinen	Nuuttila	2,6	M- → M+	I	O
Kuhmoinen	Ohramaa	3,4	P-	II	O
Kuhmoinen	Palvalahti	1,6	M- → P	II	E
Kuhmoinen	Roinila	0,6	V	I	O
Kuhmoinen	Tehi	1,8	P-	II	E
Kyyjärvi	Juoksuaho	n.2	P		E
Kyyjärvi	Kankaala	0,6	P-	III	E
Kyyjärvi	Keskinen	1,3	P-	III	O
Kyyjärvi	Korkea-aho	1,3	M-	III	
Kyyjärvi	Niskala	0,4	P-	III	E
Kyyjärvi	Pölkki	2,7	P	III	
Kyyjärvi	Raasu	2,2	P-	III	E
Laukaa	Harjula	0,6	P	III	
Laukaa	Niemiharju	1,8	P-	III	O
Laukaa	Peukaloinen	26	P	III	E
Leivonmäki	Haapalehto	4,2	P	III	O
Leivonmäki	Holla	1,6	P+	III	O
Leivonmäki	Karhukorpi	0,8	M-	II	E
Leivonmäki	Kivijärvi	4,6	P → M	I	O
Leivonmäki	Röykkälä	0,8	P+	II	O
Luhanka	Kuoreniemi	0,1	P	I	
Luhanka	Mäentalon haka ja Peltola	12	V	I	O
Luhanka	Mönkösmäki	1,4	P	II	
Luhanka	Perälä (Hipeli)	1-30?	P	II	O
Luhanka	Vastamäki	3,8	P-	III	
Luhanka	Ylä-Hakolahti	2,4	P-	III	
Mikkola	Toivakka		P-		O
Multia	Koivulahti	1,2	V	I	O
Multia	Lehtomäki	2,5	M-	II	O

(kiinteistötietorekisterissä Tervanen)

LIITTEET

Liite I

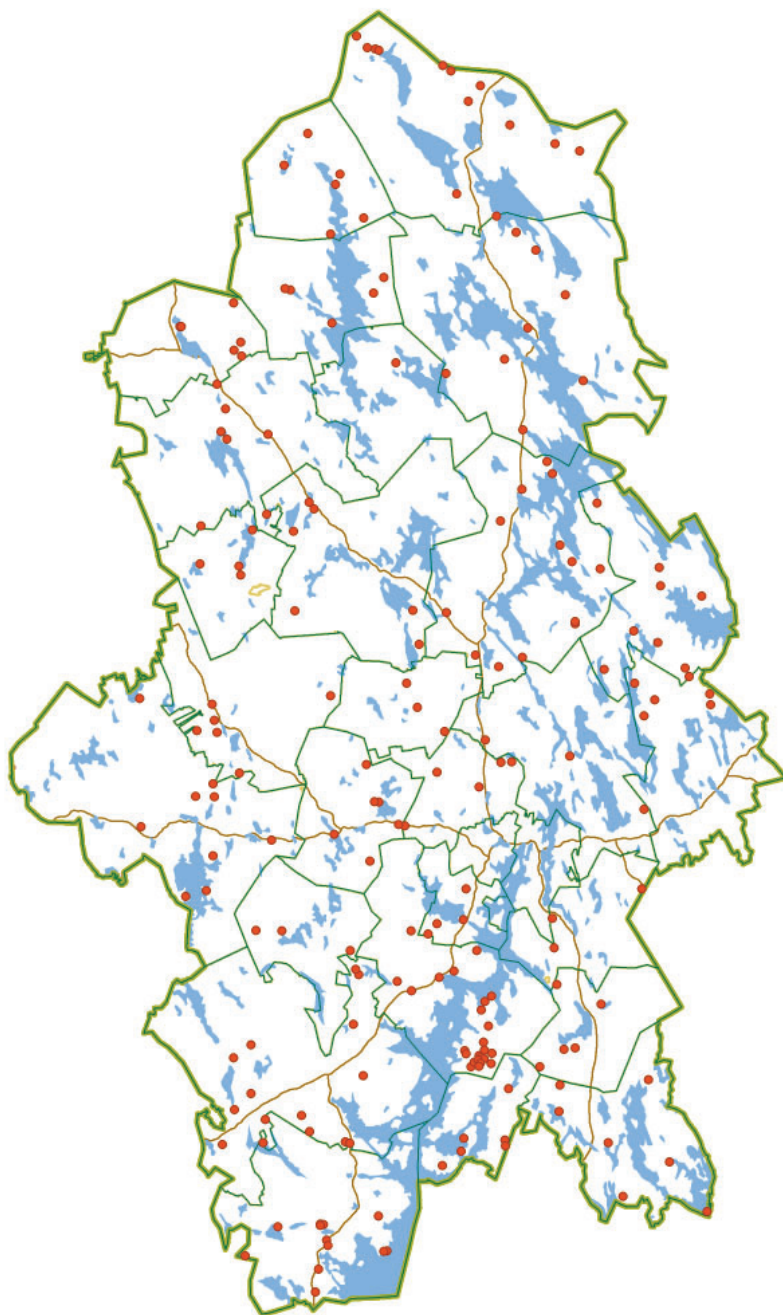
Keski-Suomen perinnebiotooppikohteet

Multia	Pekkanen	1,8	M+	I	O
Multia	Pekola	3,7	P+	III	O
Multia	Purola	0,8	P+	III	O
Muurame	Anttila	0,7	P-	III	E
Muurame	Hettee	2	M → M-	II	E
Muurame	Keikkala	0,3	P+	III	E/O
Muurame	Suurspää	5,5	P	III	O
Petäjävesi	Lampila	1,5	M	I	O
Petäjävesi	Lemettilä	0,3	P-	III	O
Petäjävesi	Mäkelä	0,2	P-	III	
Petäjävesi	Peltola	1	P-	III	E
Petäjävesi	Räihä	4	P-	II	O
Petäjävesi	Sillanpää	0,7	P-	III	O
Pihtipudas	Ahola	12,5	P-	II	E
Pihtipudas	Honkala	7,1	P	III	O
Pihtipudas	Keskitalo	1	P	III	E/O
Pihtipudas	Lahnala	4,6	M → M-	II	O
Pihtipudas	Makkara	3,6	M-	II	O
Pihtipudas	Mustikka	5,2	P	III	O
Pihtipudas	Muurasjärven Partalanmäki	12,9	P+	I	O
Pihtipudas	Pajujärvi	0,4	P	III	E
Pihtipudas	Raudanjärvi	6,3	P-	III	E
Pihtipudas	Raudanniemi	0,4	P	III	
Pihtipudas	Uusitalo	3,8	P	II	E
Pihtipudas	Vanhatalo	0,3	M- → P	II	O
Pohjola	Jämsä		P-		O
Pykälistö	Jämsä		P-		O
Pylkönmäki	Haapakallio	1,8	P-	III	E
Pylkönmäki	Kotilahti	0,5	P	III	E
Pylkönmäki	Mäkinen	0,7	P	III	E
Pylkönmäki	Seppälä	0,3	P	III	E
Pölkki	Äänekoski		P		O
Saarijärvi	Iso-Ahola	0,8	V	I	O
Saarijärvi	Kalmukoski	6,3	P+	I	E
Saarijärvi	Kiviperä	3,2	P+	III	E
Saarijärvi	Pengerlehto	1,4	P-	III	E
Saarijärvi	Puusti	14,3	P-	III	O
Saarijärvi	Talvilahti	2,1	P	III	O
Sumiainen	Koivulinna	1,4	P+	III	E
Sumiainen	Matila	2,5	P+	II	E
Sumiainen	Niinimäki	0,8	P	III	O
Sumiainen	Pihlajamäki	1,9	P-	III	O
Sumiainen	Väikkälä	2,5	P-	III	
Suolahti	Aatula	6,2	V	I	O
Toivakka	Taulu	6	P-	II	O
Toivakka	Vaateri	1,1	P+ → M-	II	O
Uurainen	Annala	2,8	M → P	III	E
Uurainen	Jokihaara	1	P	III	O
Uurainen	Onkila	1	P-	III	E
Viitasaari	Hakala	1,6	P	III	E
Viitasaari	Haukkala	0,5	P+	III	E
Viitasaari	Heinunniemi	5,4	P-	III	
Viitasaari	Kautia	2,2	M-	III	O
Viitasaari	Kulhanniemi	7,2	M → M-	I	E/O
Viitasaari	Kuneliuksen niitty	0,3	P-	III	E (Kiint. tietojärj. Kallioniemi)
Viitasaari	Kuusamäki	1	P-	III	E (Kiint. tietojärj. Kuusenmäki)
Viitasaari	Suovanlahti	0,2	P-	III	
Viitasaari	Tankola	0,9	P	III	O
Äänekoski	Ahvenjärvi	2,7	P-	I	E
Äänekoski	Havusalmi	1	P-	III	E
Äänekoski	Kallio	3,2	P+	III	E
Äänekoski	Kallula	0,8	V	I	E
Äänekoski	Kivimäki	6,5	P+	I	E
Äänekoski	Nisula (sis.Halla-aho)	5,7	P-	III	

LIITTEET

Liite 2 Keski-Suomen perinnebiotooppikohteet

Keski-Suomen perinnebiotooppikohteet 2007

Keski-Suomen maakuntalaulussakin mainitut koivikkohaavat ovat häviämässä. Myös hakamailla ja niityillä viihtyvää maakuntakukkaamme, päivänkakkaraa näkee yhä harvemmin. Perinteisen karjatalouden myötä syntyneiden luontotyyppien eli perinnebiotooppien väheneminen alkoi jo vuosisata sitten ja jatkuu edelleen. Arvokkaita perinnebiotooppeja on Keski-Suomessa jäljellä vajaat 200 kappaletta. Yhä suurempi osa näistä on kuitenkin jäänyt tai on jäämässä hoidotta.

Alueellisilla perinnebiotooppien hoito-ohjelmilla pyritään edistämään arvokkaiden kohteiden hoitoa ja hoitotyön suunnitelmallisuutta. Keski-Suomen perinnebiotooppien hoito-ohjelma sisältää perinnebiotooppien nykytilan tarkastelun sekä hoidon tavoitteet, toimenpiteet, kiireellisyysjärjestyksen ja rahoitustarpeen. Se käsittää myös hoidon toteutuksen kannalta tärkeimpien toimijoiden tehtävät ja hoitosuunnitelmien laadinnan aikataulun.

KESKI-SUOMEN
YMPÄRISTÖKESKUS